

ВИБОРЧИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ

Цей Кодекс відповідно до [Конституції України](#) визначає гарантії права громадян на участь у виборах, регулює підготовку та проведення виборів Президента України, народних депутатів України, депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних, районних, сільських, селищних, міських, районних у містах рад, сільських, селищних, міських голів.

КНИГА ПЕРША. ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

Зміст

Розділ I. ПОНЯТТЯ ВИБОРІВ	4
Стаття 1. Вибори як форма безпосередньої демократії	4
Стаття 2. Законодавство про вибори	4
Стаття 3. Типи виборів	4
Стаття 3-1. Попередній відбір.	5
Стаття 3-2. Процедура відкликання державного посадовця з виборної посади.	5
Стаття 4. Порядок обчислення строків	5
Стаття 5. День голосування	6
Розділ II. ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ВИБОРЧОГО ПРАВА	6
Стаття 6. Виборчі права громадян України	6
Стаття 7. Загальне виборче право	7
Стаття 8. Реєстрація виборців.	8
Стаття 9. Права виборців на участь у виборчому процесі.	8
Стаття 10. Право балотуватися на державну посаду	9
Стаття 11. Право висувати кандидатів на виборах	10
Стаття 11-1. Механізм відкликання посадовців що мають виборні посади.	10
Стаття 12. Рівне виборче право	10

Стаття 13. Пряме виборче право	11
Стаття 14. Вільні вибори	11
Стаття 15. Добровільність участі у виборах	12
Стаття 16. Таємне голосування	12
Стаття 17. Особисте голосування	12
Стаття 19. Чесні вибори	12
Розділ III. ВИБОРЧИЙ ПРОЦЕС	13
Стаття 20. Виборчий процес	13
Стаття 21. Основні засади виборчого процесу	14
Стаття 22. Суб'єкти виборчого процесу	14
Стаття 23. Публічність і відкритість виборчого процесу	15
Стаття 24. Процедура голосування:	16
Стаття 25. Організація роботи органів державної влади під час виборчого процесу	17
Розділ IV. ТЕРИТОРІАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ ВИБОРІВ	18
Стаття 26. Формування виборчих округів.	18
Стаття 28. Виборчі дільниці	18
Стаття 27. Система територіальної організації виборів	19
Розділ V. ВИБОРЧІ КОМІСІЇ	20
Стаття 32. Виборчі комісії	20
Стаття 32-1. Висування уповноважених дільниць та вимоги до них.	20
Стаття 32-2. Посадові обов'язки та умови роботи дільничних.	21
Стаття 32-3. Окружна виборча комісія.	21
Стаття 32-4. Рейтингова система виборів.	21
Стаття 32-5. Обласна рада виборчих комісій або Обласна розширена рада виборчих комісій.	22
Стаття 32-6. Центральна виборча комісія.	22
Стаття 32-7. Процедура відкликання члена комісії будь-якого рівня.	23
Стаття 33. Статус виборчих комісій.	23
Стаття 35. Набуття та припинення статусу юридичної особи	24
Стаття 36. Напрямки діяльності та організація роботи виборчих комісій.	25
Стаття 36-1. Центральна виборча комісія	26
Стаття 37. Документування діяльності виборчої комісії	28
Стаття 38. Статус уповноважених дільниць.	29
Стаття 149. Оплата праці членів виборчої комісії та осіб, які залучаються до роботи у комісії	30
Стаття 89. Припинення повноважень окружної виборчої комісії і члена виборчої комісії	31
Розділ V-I. ФІНАНСОВЕ І МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИБОРЧИХ КОМІСІЙ	33
Стаття 91-1. Фінансове забезпечення підготовки та проведення виборів Президента України за рахунок коштів державного бюджету	33
Розділ VI. СПИСКИ ВИБОРЦІВ	33
Стаття 39. Реєстрація в електронному Державному реєстрі виборців.	33
Стаття 40. Повідомлення виборців про включення до списків виборців	34
Стаття 41. Перевірку Державного реєстру виборців	34
Стаття 44. Внесення змін до списку виборців окружною виборчою комісією	35
Розділ VII. ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИБОРІВ	35
Стаття 47. Основні засади інформаційного забезпечення виборів	35
Стаття 48. Загальне інформаційне забезпечення виборів	36
Стаття 49. Засади участі засобів масової інформації та інформаційних агентств в	

інформаційному забезпеченні виборів	37
Стаття 50. Особливості поширення інформації про результати опитування громадської думки, пов'язаного з виборами	38
Розділ XVII. ВИБОРЧІ ФОНДИ КАНДИДАТІВ	39
Стаття 93. Загальні засади утворення та функціонування виборчого фонду	39
Стаття 94. Контроль виборчих фондів	40
Стаття 95. Розпорядники рахунків виборчого фонду	40
Стаття 96. Порядок формування виборчого фонду та використання його коштів	41
Стаття 97. Фінансова звітність про надходження та використання коштів виборчого фонду та її аналіз	43
Розділ VIII. ПЕРЕДВИБОРНА АГІТАЦІЯ	45
Стаття 51. Форми і засоби передвиборної агітації	45
Стаття 52. Строки проведення передвиборної агітації	47
Стаття 53. Матеріали передвиборної агітації	48
Стаття 54. Загальний порядок використання засобів масової інформації	48
Стаття 55. Порядок використання електронних (аудіовізуальних) засобів масової інформації	49
Стаття 56. Порядок використання друкованих засобів масової інформації	50
Стаття 57. Обмеження щодо ведення передвиборної агітації	50
Розділ IX. ОФІЦІЙНІ СПОСТЕРІГАЧІ	53
Стаття 58. Офіційні спостерігачі	53
Стаття 59. Офіційні спостерігачі від іноземних держав, міжнародних організацій	55
Стаття 60. Офіційні спостерігачі від громадських організацій	56
Розділ X. ПІДГОТОВКА ТА ПРОВЕДЕННЯ ГОЛОСУВАННЯ	59
Стаття 61. Матеріально-технічне забезпечення підготовки та проведення виборів	59
Стаття 62. Приміщення виборчої комісії	59
Стаття 62-1. Виборців з обмеженими можливостями	59
Розділ XI. ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ, ДІЙ ЧИ БЕЗДІЯЛЬНОСТІ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ	60
Стаття 63. Загальні засади оскарження рішень, дій чи бездіяльності, що стосуються виборчого процесу	60
Стаття 64. Оскарження в судовому порядку	60
Стаття 65. Предмет та суб'єкт оскарження до виборчої комісії. Суб'єкт розгляду скарг	61
Стаття 66. Строки подання скарги до виборчої комісії	63
Стаття 67. Вимоги до змісту і форми скарги	63
Стаття 68. Повернення скарги без розгляду	65
Стаття 69. Строки розгляду скарг	66
Стаття 70. Процедура розгляду скарги виборчою комісією	66
Стаття 71. Докази	67
Стаття 72. Рішення виборчої комісії за результатом розгляду скарги	68
Розділ XII. ЗБЕРІГАННЯ ВИБОРЧОЇ ТА ІНШОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ І МАТЕРІАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ	70
Стаття 73. Зберігання виборчої та іншої документації і матеріальних цінностей	70

Розділ І. ПОНЯТТЯ ВИБОРІВ

Стаття 1. Вибори як форма безпосередньої демократії

1. Вибори в Україні є основною формою народного волевиявлення, способом безпосереднього здійснення влади Українським народом.

2. Вибори є вільними і відбуваються на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування.

Стаття 2. Законодавство про вибори

1. Підготовка та проведення виборів регулюються [Конституцією України](#), цим Кодексом, законами України "[Про Центральну виборчу комісію](#)", "[Про Державний реєстр виборців](#)", іншими законами України, а також прийнятими відповідно до них іншими актами законодавства та актами Центральної виборчої комісії.

Стаття 3. Типи виборів

1. Відповідно до [Конституції України](#) в Україні проводяться такі типи виборів

1. за державними посадами:

а) вибори Президента України;

б) вибори народних депутатів України;

в) вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим;

г) вибори **окружних депутатів - представників законодавчої влади на місцевому рівні;**

д) вибори сільського, селищного, міського голови, **голів територіальних громад - керівників виконавчого комітету на місцевому рівні;**

е) **голів обласних державних адміністрацій;**

є) **вибори членів виборчої комісії та членів Центральної виборчої комісії.**

ж) вибори Генерального прокурора України;

з) вибори суддів першої інстанції;

и) вибори міністра юстиції;

і) вибори членів Антимонопольного комітету;

ї) вибори шести суддів Конституційного суду;

й) вибори атторнеїв.

та інших посадових осіб, які мають виборні посади.

2. за процедурою проведення:

а) чергові вибори проводяться у зв'язку із закінченням конституційного строку повноважень посадовців, які мають виборну посаду;

б) позачергові вибори проводяться, як наслідок кадрового поновлення на державній посаді представника, попередника якого було звільнено за процедурою відкликання стаття 11-1 цього Кодексу;

в) повторні вибори проводяться, якщо кандидати на чергових виборах або попередньому відборі отримали однакову кількість голосів;

г) попередній відбір проводиться, якщо на виборах кандидатів на одну державну посаду більше, ніж п'ять осіб;

д) референдум-опитування проводиться для виявлення загальної думки виборців на зазначеній території;

е) референдум-ратифікація щодо затвердження основоположних законів або Конституції та її пунктів;

є) проміжні вибори відбуваються, якщо з'явилася державна вакансія не шляхом відкликання посадовця..

3. Загальнодержавні вибори можуть проводитися одночасно з місцевим референдумом, позачерговими, повторними, проміжними, першими, додатковими місцевими виборами.

4. Чергові та позачергові загальнодержавні вибори не можуть проводитися одночасно із всеукраїнським референдумом, іншими черговими чи позачерговими загальнодержавними виборами, черговими місцевими виборами.

Стаття 3-1. Попередній відбір.

Проводиться, якщо кількість кандидатів на державну посаду перевищує п'ять осіб на місце. В цьому випадку вища виборча комісія на цих виборах відкриває рахунки для зборів коштів із підтримку кожного кандидата. Виборці, згідно територіального розподілу, можуть перерахувати кошти на рахунки кандидатів тільки один раз, тільки за одного кандидата, у сумі вартості трикратному проїзду у Київському метрополітені на час проведення попереднього відбору. Переводити кошти з фондів кандидатів, політичних партій, інших фондів не можна.

Оцінюється програмний документ, де вказані строки впровадження, очікуваний позитивний вплив на країну, регіон, суспільство та обов'язково прогнозування негативних наслідків.

Тривалість попереднього відбору тридцять п'ять днів.

П'ять кандидатів, які отримали найбільше коштів на свій рахунок, є такими, що пройшли попередній відбір, їх реєструють для проведення наступного етапу виборів.

Стаття 3-2. Процедура відкликання державного посадовця з виборної посади.

В момент отримання посади державному чиновнику зараховуються всі сто відсотків голосів округу, від якого він балотувався. Півроку ця цифра залишається незмінною. Через півроку, виборці можуть відкликати свій голос. Як тільки кількість відкликаних голосів складе 51% від загальної кількості виборців округу, по якому чиновнику делегували владні повноваження, то він автоматично втрачає свою посаду, Центральна виборча комісія анулює його мандат і призначає дострокові вибори згідно закону.

Чиновник, який втратив посаду через процедуру відкликання, позбавляється права обіймати будь-яку державну посаду в майбутньому.

Стаття 4. Порядок обчислення строків

1. Строки, визначені у цьому Кодексі, обчислюються в календарних днях.
2. В окремих випадках, передбачених цим Кодексом, строки обчислюються у роках та місяцях, а також у годинах або хвилинах.
3. Першим днем обчисленого у днях строку, який відповідно до цього Кодексу має початися у зв'язку з настанням певної події, є день, наступний після дня настання вказаної події.
4. Останнім днем обчисленого у днях строку, який відповідно до цього Кодексу має закінчитися у зв'язку з настанням певної події, є день, що передує дню вказаної події.
5. Останнім днем обчисленого у роках строку, який відповідно до цього Кодексу має початися або закінчитися у зв'язку з настанням певної події, є день, що настає у відповідні місяць і число, коли відбулася подія, через встановлену кількість років після або до настання події відповідно.
6. Останнім днем обчисленого у місяцях строку, який відповідно до цього Кодексу має початися або закінчитися у зв'язку з настанням певної події, є день, що настає у відповідне число, коли відбулася подія, через встановлену кількість місяців після або до настання події відповідно.

Стаття 5. День голосування

1. Днем, у який відбуваються вибори, є день голосування на цих виборах (день виборів).
Днем голосування (днем повторного голосування) на виборах є неділя.

Позачергові місцеві вибори, проміжні, перші, додаткові вибори проводяться двічі на рік - в останню неділю березня та останню неділю жовтня.

Якщо остання неділя березня або остання неділя жовтня, на яку призначаються позачергові місцеві, проміжні, перші чи додаткові вибори, припадає на святковий день або день релігійного свята, визначений неробочим відповідно до трудового законодавства, такі місцеві вибори призначаються на наступну неділю.

В рік проведення чергових місцевих виборів усі місцеві вибори проводяться один раз на рік - в день проведення чергових місцевих виборів - останню неділю жовтня п'ятого року повноважень

місцевих рад та сільських, селищних, міських голів обраних на останніх чергових місцевих виборах.

2. День голосування на виборах визначається відповідно до [Конституції України](#) та цього Кодексу. У випадках, визначених Конституцією України, цим Кодексом або законом, день голосування на виборах визначається суб'єктом їх призначення.

3. Для окремих типів виборів цим Кодексом передбачається день повторного голосування.

Розділ II. ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ВИБОРЧОГО ПРАВА

Стаття 6. Виборчі права громадян України

1. Виборчі права громадян України - це **право, яке** гарантоване [Конституцією України](#) та цим Кодексом на участь у виборах, які проводяться в Україні.

2. Основні виборчі права громадян України включають:

1) право вільно обирати (право голосу на виборах);

2) право бути обраним.

3. Громадяни України мають також інші права на участь у виборчому процесі, пов'язані з їхніми основними виборчими правами.

4. Виборчі права громадян України здійснюються в обсязі і порядку, передбачених виборчим законодавством.

Стаття 7. Загальне виборче право

1. Вибори в Україні є загальними. Право голосу мають громадяни України, яким на день голосування виповнилося 18 років.

2. Не має права голосу громадянин:

- який має подвійне громадянство,

- визнаний судом недієздатним,

- який знаходиться в ізоляції під слідством або у місцях позбавлення волі,

- який має судимість за вчинення умисного злочину,

- який проходить курс лікування у психіатричній лікарні.

3. Громадяни України, які мають право голосу, є виборцями.

4. Підставою реалізації виборцем свого права голосу на виборах є його включення до списку виборців на виборчій дільниці відповідно до цього Кодексу.

5. Право голосу на виборах депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим мають виборці, виборча адреса яких віднесена до території Автономної Республіки Крим **з пропискою до 2014 року та після звільнення від окупації російською федерацією.**

6. Право голосу на виборах **окружних** депутатів, сільського, селищного, міського голови мають виборці, виборча адреса яких віднесена до території відповідної громади.

7. Право голосу на виборах **народних** депутатів належить виключно громадянам відповідної території області, від якої делегується представник.

8. Військовослужбовці строкової служби можуть приймати участь тільки у виборах Президента. Військовослужбовцю надається 4 години відпустки для реєстрації у списках виборців в окружній виборчій комісії та 4 години відпустки у день голосування для вільного волевиявлення за межами військової частини.

9. Громадяни України, які проживають за кордоном вважаються такими, що не належать до жодної територіальної громади, та не мають права голосу на **виборах в Україні, крім президентських**. Для участі у виборах Президента України треба мати реєстрацію у Державному реєстрі списків виборців за адресою будь-якої окружної виборчої комісії на території України. Реєстрація проводиться протягом року, крім днів голосування.

10. Особи, які визнані судом недієздатними, **проходять лікування в психіатричних лікарнях** та громадяни України, які під слідством або за вироком суду перебувають у місцях позбавлення волі, вважаються такими, що не мають незалежної думки та не належать до жодної територіальної громади, тому тимчасово позбавляються права голосу на **будь-яких виборах в Україні до зміни заперечуючих обставин**. Про зміни обставин громадянин повідомляє окружну виборчу комісію **особисто**.

11. Будь-які прямі чи непрямі привілеї або обмеження виборчих прав громадян України за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, інвалідності та стану здоров'я, за мовними або іншими ознаками забороняються. Не допускаються обмеження щодо участі громадян України у виборчому процесі, крім обмежень, передбачених [Конституцією України](#) та цим Кодексом.

12. З метою реалізації виборчих прав виборці з порушенням здоров'я (у зв'язку з інвалідністю, тимчасовим розладом здоров'я, віком) мають право на забезпечення розумним пристосуванням у відповідності до індивідуальних потреб для безперешкодної участі у виборчому процесі в порядку, визначеному цим Кодексом.

Стаття 8. Реєстрація виборців.

Виборцям при реєстрації у електронній виборчій системі Центральної виборчої комісії та отримання персонального електронного ключа потрібно мати документи, які підтверджують особу та громадянство виборця

1. Документом, який підтверджує особу та громадянство України виборця, є:

1) паспорт громадянина України (у вигляді паспортної книжечки або картки);

2) тимчасове посвідчення громадянина України (для осіб, недавно прийнятих до громадянства України);

3) військовий квиток (для військовослужбовців строкової служби);

4) ідентифікаційний код особи.

Реєстрація у списках виборців проводиться місцевими виборчими комісіями, які працюють на постійній основі і тільки у межах кордонів України.

2. Передача персональних даних стороннім особам карається ув'язненням 5 років, незалежно від того чи особа ділилася своїми даними, чи брала чужі.

3. Приховування іншого громадянства з метою участі у виборах, карається ув'язненням 5 років, незалежно від строка давнини.

Стаття 9. Права виборців на участь у виборчому процесі.

1. Виборці мають право:

1) бути членами виборчих комісій, які організують підготовку та проведення відповідних виборів;

2) отримувати та поширювати інформацію, що стосується підготовки та проведення відповідних виборів;

3) брати участь у проведенні передвиборної агітації на відповідних виборах;

4) здійснювати спостереження за проведенням відповідних виборів;

5) оскаржувати порушення власних виборчих прав, інших власних особистих прав та законних інтересів, пов'язаних з участю у виборчому процесі.

2. Права, зазначені у [частині першій](#) цієї статті, здійснюються виборцями в обсязі та порядку, встановлених законодавством про вибори.

3. Подання до Центральної виборчої комісії, **обласної ради виборчих комісій (або обласної розширеної ради виборчих комісій)**, окружної виборчої комісії документів щодо реалізації виборцями прав на участь у виборчому процесі вважається згодою відповідних осіб на обробку їх персональних даних в обсязі, встановленому законодавством про вибори.

Стаття 10. Право балотуватися на державну посаду

1. Вимоги до кандидатів встановлюються [Конституцією України](#) та цим Кодексом.

2. З метою перевірки щодо наявності чи відсутності підстав для прийняття рішення про реєстрацію чи про відмову в реєстрації кандидата на відповідних виборах Центральна виборча комісія, **обласна рада виборчих комісій (або обласна розширена рада виборчих комісій)**, окружна виборча комісія з місцевих виборів можуть запитувати та безоплатно одержувати від Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства закордонних справ України, Державної прикордонної служби України, Державної судової адміністрації України, Національного агентства з питань запобігання корупції, **Головного управління розвідки МО**, а в разі необхідності - від інших державних органів інформацію, необхідну для проведення такої перевірки.

Суб'єкти, яким адресовано зазначений запит, зобов'язані невідкладно, але не більше ніж протягом двох днів з дня його надходження, надати виборчій комісії відповідну інформацію щодо

відомостей про вибуття особи, висунутої кандидатом, за межі України для постійного проживання, припинення нею громадянства України, наявності чи відсутності судимості, **про проходження лікування у психіатричній лікарні**, виїзду з України та в'їзду в Україну протягом встановленого цим Кодексом часу перед днем голосування, наявності рішення суду про визнання особи недієздатною, **наявність іншого громадянства**.

3. Ненадходження відповіді на запит не є підставою для зупинення чи подовження строків, встановлених цим Кодексом для прийняття Центральною виборчою комісією, **обласною радою виборчих комісій (або обласною розширеною радою виборчих комісій)**, окружною виборчою комісією рішення про реєстрацію або про відмову в реєстрації кандидата на відповідних виборах. Надходження на запит Центральної виборчої комісії, **обласної ради виборчих комісій (або обласної розширеної ради виборчих комісій)**, окружної виборчої комісії відповіді, що підтверджує наявність обставин, які позбавляють особу, висунуту кандидатом на відповідних виборах, права бути обраною, після прийняття відповідною виборчою комісією рішення про реєстрацію такого кандидата є підставою для прийняття рішення про скасування реєстрації відповідного кандидата.

Стаття 11. Право висувати кандидатів на виборах

Громадяни України, які є виборцями, мають право **самовисуватися на вибори або** висування кандидатів на виборах, яке реалізується ними через політичні партії (далі - партії) у порядку, встановленому цим Кодексом. **Незалежно від ініціатора висування, всі кандидати висуваються від територіального виборчого округу і є його представником на державній посаді.**

Стаття 11-1. Механізм відкликання посадовців що мають виборні посади.

Після отримання посади, посадовцю нараховуються 100% голосів виборців округу, від якого він балотувався, незалежно від результатів голосування. 100% - це символ, що посадовець представляє інтереси всього округу і кожного виборця окремо.

На півроку вводиться мораторій на відкликання голосів. Потім включається механізм відкликання. Виборці округу можуть відкликати свій голос. Якщо кількість відкликаних голосів складатиме 51% від кількості виборців округу, то посадовець автоматично втрачає мандат, а вища виборча комісія розпочинає процедуру по призначенню дострокових виборів в цьому окрузі.

Стаття 12. Рівне виборче право

1. Вибори проводяться на основі рівного виборчого права. Громадяни України беруть участь у виборах на рівних засадах. **Всі державні установи зобов'язані забезпечити рівність прав відповідно до своїх повноважень і посадових інструкцій. Контроль за додержання рівності прав покладається паралельно на прокуратуру України та виборчі комісії.**

2. Кожен виборець має один голос на кожних виборах, у яких він має право брати участь.

Виборець може використати свій голос тільки на один раз на одних виборах.

Виборець реалізує своє право голосу під час виборів у порядку, встановленому цим Кодексом.

3. Усі кандидати, зареєстровані у порядку, встановленому цим Кодексом, мають у виборчому процесі виборів, на яких вони висунуті, рівні права та беруть участь у цьому процесі на умовах, рівних для відповідних виборів.

4. Усі політичні партії, громадські організації, які набули статусу суб'єкта виборчого процесу відповідно до цього Кодексу, мають рівні права і можливості брати участь у виборчому процесі відповідних загальнодержавних (відповідних місцевих) виборів у порядку та в межах, встановлених цим Кодексом.

5. Рівність прав і можливостей кандидатів, партій, організацій - суб'єктів виборчого процесу брати участь у виборчому процесі відповідних виборів забезпечується:

1) заборонаю привілеїв чи обмежень кандидатів в залежності від суб'єкта висування, за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, інвалідності та стану здоров'я, за мовними або іншими ознаками;

2) заборонаю втручання органів виконавчої або законодавчої влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб та службових осіб у виборчий процес, за винятком здійснення повноважень, передбачених цим Кодексом;

3) рівним та неупередженим ставленням органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, державних та комунальних підприємств, закладів, установ, організацій, їх посадових та службових осіб до кандидатів, партій (організацій партій) - суб'єктів відповідного виборчого процесу;

4) заборонаю використання для фінансування передвиборної агітації інших коштів, крім коштів виборчого фонду кандидата або кандидата від політичної партії чи громадської організації;

5) рівним та неупередженим ставленням засобів масової інформації, інформаційних агентств до кандидатів або до політичної партії чи громадської організації, кандидати від якої балотуються - суб'єктів виборчого процесу;

6) Засоби масової інформації, інформаційні агентства здійснюють інформування про перебіг виборчого процесу, події, пов'язані з виборами, на засадах збалансованості, достовірності, повноти і точності, об'єктивності поширюваної інформації, доступності з дотриманням вимог законодавства про інформацію та про засоби масової інформації, норм журналістської етики. **За надання завідомо неправдивої інформації про кандидатів, яку визнав суд, агенція позбавляється ліцензії, а керівники втрачають право відкривати або бути власниками інших засобів масової інформації.**

Стаття 13. Пряме виборче право

1. Вибори, які регулюються цим Кодексом, є прямими. Виборці обирають Президента України, народних депутатів України, депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад, сільських, селищних, міських голів безпосередньо шляхом голосування за кандидатів, зареєстрованих у порядку, встановленому цим Кодексом. Результати виборів визначаються безпосередньо підсумками голосування виборців.

Стаття 14. Вільні вибори

1. Вибори в Україні є вільними. Громадянам України забезпечуються умови для вільного формування своєї волі та її вільного виявлення при голосуванні.

2. Громадяни України мають право вільно агітувати за або проти кандидатів, партій (організацій партій) - суб'єктів відповідного виборчого процесу, вільно і всебічно обговорювати передвиборні програми кандидатів, партій (організацій партій), політичні, ділові та особисті якості кандидатів. Кандидати, партії (організації партій) - суб'єкти відповідного процесу можуть вільно вести передвиборну агітацію з дотриманням вимог цього Кодексу.

3. Застосування насильства, погроз, обману, підкупу чи будь-яких інших дій, що перешкоджають вільному формуванню та вільному виявленню волі виборця, забороняється.

4. Військовослужбовці голосують за межами військових частин (формувань).

5. Для забезпечення умов для вільного волевиявлення військовослужбовцям строкової служби в день виборів надається відпустка для участі в голосуванні не менш як на чотири години протягом часу голосування, визначеного цим Кодексом.

Стаття 15. Добровільність участі у виборах

1. Участь громадян України у виборах є добровільною. Ніхто не може бути примушений до участі чи неучасті у голосуванні на виборах, а також у висуванні кандидатів, у передвиборній агітації, в інших виборчих заходах чи у здійсненні інших виборчих процедур, передбачених цим Кодексом.

Стаття 16. Таємне голосування

1. Голосування на виборах в Україні є таємним. Контроль за змістом волевиявлення виборців, встановлення або розголошення змісту волевиявлення конкретного виборця будь-яким чином забороняється і технічно забезпечується процедурою голосування, де збереження особистого результату голосування покладається на самого виборця.

2. Членам виборчих комісій, офіційним спостерігачам, представникам засобів масової інформації, іншим особам забороняється вчиняти будь-які дії чи розголошувати відомості, які дають можливість встановити зміст волевиявлення конкретного виборця.

3. Вимагання посадовими особами встановити результат голосування конкретної особи, карається Центральною виборчою комісією позбавленням посади чиновника що має виборну посаду без права займати державні посади у майбутньому. Доказом може слугувати заключення експертизи на детекторі брехні.

Якщо чиновник не має виборної посади, то заключення Центральної виборчої комісії передається вищестоящому керівнику, який має виборну посаду для прийняття рішення про несумісність особи займати посаду.

Стаття 17. Особисте голосування

1. Кожен виборець голосує на виборах особисто. Голосування за інших осіб чи передання виборцем права голосу будь-якій іншій особі забороняється.

2. Допомога виборцю, який внаслідок інвалідності та/або стану здоров'я не може самостійно заповнити виборчий бюлетень чи опустити його у виборчу скриньку, у виконанні цих дій відповідно до його волевиявлення у випадках, встановлених цим Кодексом, вважається порушенням вимоги особистого голосування.

Стаття 19. Чесні вибори

забезпечуються принципом дії системи голосування, відповідальністю задіяних осіб у виборчому процесі.

Відповідальність за порушення виборчого законодавства

1. Виборчі права громадян України захищаються законом. Громадяни мають право на захист своїх виборчих прав та інших прав на участь у виборчому процесі шляхом оскарження порушень до відповідних виборчих комісій або у судовому порядку. За порушення виборчих прав громадян винні особи несуть відповідальність у порядку, встановленому законом.

2. Забезпечення умов для реалізації виборчих прав громадян, дотримання основних засад виборчого права, належне здійснення виборчих процедур і механізмів, передбачених цим Кодексом, точно і достовірно встановлення результатів виборів гарантується.

3. Особи, винні в порушенні законодавства про вибори, виборчих прав виборців, кандидатів, партій (організацій партій) - суб'єктів виборчого процесу, позбавляються Центральною виборчою комісією права голосу на наступні п'ять років. Оскаржити можна тільки через місцевий референдум.

Розділ III. ВИБОРЧИЙ ПРОЦЕС

Стаття 20. Виборчий процес

1. Виборчий процес - це здійснення протягом встановленого цим Кодексом періоду часу суб'єктами, визначеними **статтею 22** цього Кодексу, виборчих процедур, пов'язаних із підготовкою і проведенням відповідних виборів, встановленням та офіційним оголошенням (офіційним оприлюдненням) їх результатів.

Виборчий процес є безперервним та не може бути скасованим, зупиненим або перенесеним.

У разі введення в Україні чи в окремих її місцевостях воєнного або надзвичайного стану виборчий процес загальнодержавних виборів та/або виборчий процес відповідних місцевих виборів, що відбуваються на цих територіях або їх частині, припиняється з дня набрання чинності відповідним указом Президента України.

Після набрання чинності відповідним указом Президента України Центральна виборча комісія ухвалює рішення щодо припинення виборчого процесу на всій території України або в

окремих її місцевостях, яким визначає порядок завершення виборчих процедур, які були розпочаті в межах відповідного виборчого процесу.

Після припинення чи скасування дії режиму воєнного або надзвичайного стану перебіг відповідного виборчого процесу, припиненого у зв'язку з цим, розпочинається спочатку.

Рішення щодо призначення виборів, виборчий процес яких був припинений або не розпочався у зв'язку з введенням воєнного або надзвичайного стану, ухвалюється відповідним суб'єктом їх призначення не пізніше місяця з дня припинення або скасування воєнного або надзвичайного стану, а у разі якщо для проведення виборів законом не вимагається окремого рішення про їх призначення, про початок відповідного виборчого процесу оголошує Центральна виборча комісія не пізніше місяця з дня припинення або скасування воєнного або надзвичайного стану.

Стаття 21. Основні засади виборчого процесу

1. Виборчий процес кожних виборів, передбачених цим Кодексом, здійснюється на засадах:

1) гарантії реалізації виборчих прав громадян, визначених [Конституцією України](#) та цим Кодексом;

2) дотримання основних принципів виборчого права, визначених [Конституцією України](#) та цим Кодексом. **Однотимчасний контроль покладається на прокуратуру України та Центральну виборчу комісію.**

3) законності та заборони протиправного втручання будь-кого у виборчий процес;

4) політичного плюралізму та багатопартійності;

5) публічності і відкритості виборчого процесу, усіх його процедур з урахуванням обмежень, встановлених законом, належного інформування виборців та інших суб'єктів виборчого процесу;

6) свободи передвиборної агітації, рівного доступу всіх кандидатів і суб'єктів їх висування на відповідних виборах до засобів масової інформації незалежно від їх форми власності, **яке фіксується часом, кількістю літер, тощо. Розбіжність може бути не більше однієї години ефірного часу, тексту у 1000 символів або письмова відмова кандидата від ефірного часу або статей. Компрометуючі матеріали фіксуються на відео або фото, передаються для розгляду у судовому порядку, у разі визнання караються анулюванням ліцензії засоба масової інформації. Кількісні показники фіксують виборчі комісії та передають дані в Центральну виборчу комісію для фіксації і оприлюднення.**

7) неупередженості органів виконавчої влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, підприємств, закладів, установ і організацій, їх керівників, інших посадових і службових осіб до кандидатів і партій, **які приймають участь у виборчому процесі.**

2. Вимоги **статті 9** Закону України "Про захист персональних даних" щодо повідомлення Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про обробку персональних даних не поширюються на правовідносини, що виникають в ході виборчого процесу, а саме на здійснення

обробки персональних даних виборчими комісіями, юридичними та фізичними особами у зв'язку з підготовкою, поданням та опрацюванням документів, передбачених цим Кодексом.

Стаття 22. Суб'єкти виборчого процесу

1. Суб'єктом виборчого процесу відповідних виборів є:

- 1) виборець, який має право голосу на відповідних виборах;
- 2) виборча комісія, уповноважена здійснювати підготовку і проведення виборів;
- 3) партія (організація партії), яка висунула кандидатів на відповідних виборах;

4) кандидат, зареєстрований для участі у відповідних виборах у порядку, встановленому цим Кодексом;

5) офіційний спостерігач від кандидата чи партії (організації партії) - суб'єкта відповідного виборчого процесу або від громадської організації, зареєстрований у порядку, встановленому цим Кодексом.

2. Кандидат, реєстрація якого скасована з підстав і в порядку, встановлених цим Кодексом, втрачає статус кандидата на відповідних виборах з дня, наступного за днем закінчення строку оскарження такого рішення, або, у разі оскарження, з дня, наступного за днем набрання законної сили відповідним рішенням суду.

3. Партія (організація партії), якій відмовлено у реєстрації усіх висунутих нею кандидатів або у якій скасовано реєстрацію усіх висунутих нею кандидатів на відповідних виборах з підстав і в порядку, встановлених цим Кодексом, втрачає статус суб'єкта виборчого процесу відповідних виборів з дня, наступного за днем закінчення строку оскарження рішення про відмову в реєстрації (скасування реєстрації) усього списку або останнього кандидата зі списку або, у разі оскарження, з дня, наступного за днем набрання законної сили відповідним рішенням суду.

4. Члени окружної виборчої комісії одночасно є суб'єктами усіх виборчих процесів, в організації і проведенні яких вони беруть участь.

Стаття 23. Публічність і відкритість виборчого процесу

забезпечується алгоритмом електронної системи. Вимоги до алгоритму електронної системи:

1) має забезпечувати збереження таємниці голосування. Для цього повинно використовуватися щонайменше дві розподілені бази даних, де в одній зберігаються бюлетені, підписані електронним цифровим підписом виборця, а в другій результати голосування виборців. Особисті дані виборця зберігаються тільки на пристрої виборця;

2) має високий рівень захисту від найбільш вірогідних порушень під час виборів, від видалення та зміни результатів голосування;

3) вихідний програмний код системи повинен знаходитися у відкритому доступі, щоб не можна було таємно змінити локальні дані без відображення по всій системі;

4) будь-хто з виборців повинні мати можливість перевірити результати виборів у будь-який час, а саме свій голос та списки виборців;

5) при виявленні неточностей у списках виборців, що заявлені Центральною виборчою комісією, виборець зобов'язаний про них повідомити через систему електронного голосування. Листи-повідомлення одночасно надходять у Центральну виборчу комісію, Прокуратуру і залишаються у загальному доступі для громадськості. При наявності навмисної фальсифікації даних Прокуратура зобов'язана відкрити кримінальне провадження та розпочати слідчі дії.

6) поточне оприлюднення підрахунку голосів, який фіксується Центральною виборчою комісією після закінчення голосування;

7) діюча система має дозволяти перевірити результати голосування виборцю у будь-який час після голосування і до моменту отримання чиновником мандату від Центральної виборчої комісії;

8) після отримання мандату, чиновнику нараховується 100% голосів виборців на півроку, бо він однаково представляє всіх виборців округу, від якого балотувався. Через півроку включається механізм відкликання голосів;

9) якщо 51% виборців відкликali свій голос, система блокує мандат, сигналізує про ситуацію виборцям, Центральній виборчій комісії або Обласній виборчій комісії (Обласній раді виборчих комісій) та чиновнику. Центральна виборча комісія або Обласна виборча комісія (Обласна рада виборчих комісій) призначає додаткові вибори на вакантну посаду.

Стаття 24. Процедура голосування:

1. Реєстрація в особистому кабінеті виборця, відбувається разово, коли виборця вносять до реєстрової бази Центральної виборчої комісії при наявності паспорта України, ідентифікаційного коду. Для реєстрації виборець отримує одноразовий ключ `oneTimeKeyN` в постійно діючій виборчій комісії.

Реєстрація виборців припиняється за три дні до виборів та під час виборів.

2. Виборець має завантажити та встановити програмне забезпечення для електронного голосування на свій персональний пристрій.

Хеш-сума програмного забезпечення `programHash` має бути опублікована на сайті Центральної виборчої комісії, для того щоб виборець мав змогу переконатися, що було завантажено та встановлене офіційне програмне завантаження та в нього не були внесені будь-які зміни.

3. Генерація ключа при першому голосуванні. Виборець, використовуючи свій персональний пристрій, генерує електронний цифровий підпис, а саме відкритий ключ `pubKeyN` та особистий ключ `privKeyN`. Авторизувавшись на сайті ЦВК, за допомогою одноразового ключа `oneTimeKeyN`, виборець публікує свій відкритий ключ `pubKeyN`.

Відкритий ключ `pubKeyN` публікується у списку виборців `voterRegisterDB` навпроти відповідного виборця.

Генерація ключів є обов'язковою процедурою для усіх виборців, які вперше приймають участь у електронному голосуванні.

4. Виборець має авторизуватися у системі електронного голосування за допомогою особистого ключа `privKeyN`.

5. Під час виборів система автоматично розпочинає завантаження копій баз даних `bulletinDB` та `votesDB`, побудованих на основі технології блокчейн, через мережу Інтернет.

Завантаження баз даних bulletinDB та votesDB розпочнеться одразу ж після початку голосування, у якому виборець має право прийняти участь.

6. Після закінчення завантаження баз даних bulletinDB та votesDB система електронного голосування автоматично відправляє запит на отримання випадкових вхідних даних для вирішення асиметричної задачі taskN до Центральної виборчої комісії. Вхідні дані для задачі taskN генеруються автоматично, підписуються електронним цифровим підписом Центральної виборчої комісії та публікуються у списку виборців навпроти відповідного виборця.

7. Асиметрична задача taskN вирішується на пристрої виборця. Отримане рішення задачі taskN, підписане ключем prvKeyN, передається до Центральної виборчої комісії. Рішення задачі taskN є доказом виконаної роботи (Proof of Work (PoW)) та є аналогом підпису виборця у виборчому списку при традиційному голосуванні.

8. Центральна виборча комісія перевіряє правильність рішення виборцем асиметричної задачі taskN. Якщо задача вирішена вірно, Центральна виборча комісія розміщує рішення задачі taskN у відповідній графі у списку виборців voterRegisterDB та генерує бюлетень bulletinN, який складається з унікальної послідовності символів, та публікується у списку виборців.

9. Виборець підписує свій бюлетень bulletinN особистим ключем prvKeyN та відправляє запит на додавання підписаного бюлетеня у базу даних bulletinDB.

10. Після перевірки того, що цей бюлетень ще не був доданий до бази даних bulletinDB та підписаний особистим ключем виборця prvKeyN, він додається у мережу блокчейн bulletinDB, а виборцю надається можливість додати свій голос voteN у базу даних votesDB. Друга можливість виборця додати голос voteN до бази даних votesDB або переписати анулюється.

11. Після того, як виборець проголосував, йому пропонується впродовж 30 секунд намалювати на екрані смартфона або планшета, чи за допомогою комп'ютерної миші або тачпаду, у випадку голосування через персональний комп'ютер, будь-який випадковий малюнок. Цей малюнок та час голосування буде використаний для генерації хеш-суми hashN. Генерація хеш-суми hashN відбуватиметься на персональному пристрої виборця. Ця хеш-сума hashN буде додана до голосу виборця, який буде записаний у базу даних votesDB, а також збережена на персональному пристрої виборця. Це дозволить виборцю ідентифікувати свій голос серед інших, для того щоб перевірити те, що він записаний у базу даних votesDB та його значення не було змінено. Хеш-сума hashN не передається виборцем у Центральна виборча комісія, тому ніхто окрім виборця не знатиме, кому належить голос виборця voteN, тому виборець не може бути ідентифікований ні Центральна виборча комісія, ні іншими виборцями.

12. Виборець отримує можливість у будь-який час перевірити те, що його голос voteN був записаний до бази даних votesDB та не був змінений.

Стаття 25. Організація роботи органів державної влади під час виборчого процесу

1. Органи виконавчої влади, у тому числі центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сферах казначейського обслуговування бюджетних коштів, бухгалтерського обліку виконання бюджетів, а також суди, виборчі комісії, органи ведення Державного реєстру виборців, правоохоронні органи України (прокуратура, Національна поліція України, Служба безпеки України) Центральна виборча комісія організують свою роботу під час виборчого

процесу, в тому числі у вихідні дні та в день голосування, таким чином, щоб забезпечити охорону приміщень виборчих комісій, а також охорону виборчої документації, прийом і розгляд документів щодо підготовки та проведення виборів, позовних заяв, скарг та звернень виборчих комісій, своєчасне проведення розрахунків, здійснення відповідних реєстраційних дій у строки та спосіб, встановлені цим Кодексом.

Органи виконавчої влади зобов'язані сприяти в організаційних питаннях Центральній виборчій комісії, Обласній виборчій комісії та Обласній розширеній раді виборчих комісій.

Розділ IV. ТЕРИТОРІАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ ВИБОРІВ

Стаття 26. Формування виборчих округів.

Виборча система працює на постійній основі. Найменшою неподільною територіальною частиною є місцевий виборчий округ. Він є складовою у всіх виборчих процесів. Місцеві округи формуються наступним чином:

1. Місцевий виборчий округ налічує 15000 осіб (запланована похибка +/- 2000 осіб) і територіально не виходить за межі адміністративно-територіальних районів або ОТГ.
2. Місцевий виборчий округ визначається територією, в межах якої знаходяться виборчі дільниці, що входять до його складу.
3. Керується місцевий округ окружною виборчою комісією, яка складається з уповноважених дільниць.
4. Уповноважених дільниць обирають/відкликають громадяни, які мають право голосу і проживають на території дільниці.
5. Кількість дільниць в окрузі приймається рішенням виборців округу, але не більше 15.
6. Межі місцевого виборчого округу не можуть змінюватися без погодження виборців на даній території.

Не допускається утворення місцевого виборчого округу з територій, що не межують між собою.

7. При утворенні місцевого виборчого округу одночасно приймається рішення щодо його центру.

8. Кожний місцевий виборчий округ має порядковий номер та місцезнаходження (адресу приміщення) окружної виборчої комісії.

Вимоги до приміщення місцевої виборчої комісії встановлюються Центральною виборчою комісією з урахуванням вимог цього Кодексу.

9. Окружна виборча комісія діє на постійній основі, використовується, як самостійна частина для підготовки, організації і проведення всіх видів виборів та референдумів.

Стаття 28. Виборчі дільниці

1. Виборчі дільниці є складовою місцевого виборчого округу.

2. Уповноважених дільниці обирають і знімають з посади громадяни, які прописані на цій території.

3. Кількість уповноважених від дільниці вирішують виборці цієї дільниці, але не менше трьох.

3. **Виборчі дільниці утворюються з чисельністю до двох тисяч п'ятисот виборців, у виняткових випадках можуть утворюватися з чисельністю більше, ніж дві тисячі п'ятсот виборців.**

Виборчі дільниці поділяються на:

- 1) малі - з чисельністю виборців від 1000 до 1450 осіб;
- 2) стандартні - з чисельністю виборців від 1451 до 1550 особа;
- 3) великі - з чисельністю виборців понад від 1551 до 2500 осіб.

Кількість виборчих дільниць пропонує окружна виборча комісія і погоджує з виборцями місцевого виборчого округу.

Стаття 27. Система територіальної організації виборів

1. Для виборів Президента України загальний округ складається з місцевих виборчих округів. Керує виборами Центральна виборча комісія.

2. Для виборів народних депутатів України в межах області з місцевих виборчих округів формуються одномандатні округи по кількості представників у Раді. Керує виборами Обласна виборча комісія або Обласна розширена рада виборчих комісій.

При формуванні одномандатних виборчих округів не допускається об'єднання місцевих виборчих округів, території яких не межують між собою.

В створених групах додаткові керівні органи не утворюються, керує вищою орган, якому підпорядковуються всі одномандатні округи, це або Обласна виборча комісія, або Обласна розширена рада виборчих комісій

3. Для виборів мерів, голів сіл, селищ, ОТГ місцеві виборчі округи об'єднуються в групи, які покривають територіально місто, село селище, об'єднану територіальну громаду. Керує виборчим процесом виборча комісія до складу, якої входить вся група місцевих округів.

4. Для виборів окружних депутатів використовується місцевий округ. Керує виборами Обласна виборча комісія або Обласна розширена рада виборчих комісій.

5. Окружні депутати складають раду обласну, району, міську, сільську, селищну, раду об'єднаної територіальної громади, в залежності від рівня питання яке вони розглядають.

6. Великі міста України Київ, Харків, Одеса, Дніпро, Донецьк, Запоріжжя, Львів, Кривий ріг, Миколаїв, Маріуполь створюють Раду міста окрему від Обласної Ради з окружних депутатів.

7. Області, які мають на своїй території міста що перераховані у пункті 6 цієї статті, вищим виборчим органом області мають обласну розширену раду виборчих комісій.

8. Голову, заступника голови та секретаря обласної, районної, міської, сільської, селищної Ради, Ради об'єднаної територіальної громади та Ради великого міста окружні депутати обирають на перших своїх зборах.

9. Кордони виборчих округів не можуть змінюватися без погодження з місцевими виборцями, яких можуть торкнутися ці зміни.

10. Не допускається утворення виборчих округів з територій, що не межують між собою.

Розділ V. ВИБОРЧІ КОМІСІЇ

Стаття 32. Виборчі комісії

1. В Україні утворюються і діють передбачені цим Кодексом виборчі комісії як незалежні органи адміністрування виборчих процесів, які відповідно до своїх повноважень забезпечують здійснення визначених [Конституцією України](#) та цим Кодексом основних принципів виборчого права, засад виборчого процесу, реалізацію виборчих прав громадян України, підготовку та проведення виборів.

1.1. Робота виборчих комісій є публічною, тому забезпечуються всіма доступними інструментами для спілкування з виборцями.

2. Структура виборчих комісій формується знизу вгору та напряму залежить від виборців дільниць. Представник Центральної виборчої комісії напряму залежать від усіх рівнів, які він представляє і будь-який рівень може його відкликати з посади незалежно від статусу. Окружна виборча комісія є неподільною складовою всієї виборчої системи в цілому.

1. Структура виборчої системи:

- 1) уповноважені від виборчих дільниць.
- 2) окружні виборчі комісії;
- 3) обласна рада виборчих комісій;
- 4) обласна розширена рада виборчих комісій;
- 5) Центральна виборча комісія.

2. Виборчі комісії діють на підставі, в межах повноважень та у спосіб, встановлені [Конституцією України](#), цим Кодексом та законами України.

3. Ніхто не має права втручатися в діяльність виборчих комісій, зокрема у вирішення питань, віднесених до їхніх повноважень, крім випадків, передбачених законом.

4. Система виборчих комісій кожного типу виборів визначається цим Кодексом.

5. Виборчі комісії діють на постійній основі.

Стаття 32-1. Висування уповноважених дільниць та вимоги до НИХ.

1) Кожна виборча дільниця висуває у виборчу комісію своїх представників по кількості за бажання виборців, але не менше трьох.

2) **Кандидатом на дільничного може претендувати громадянин, який має виборче право згідно ст. 7 цього Кодексу.**

3) **Підготовка до виборів триває місяць до призначення дати виборів.**

4) Кандидати на посаду дільничного у виборчу комісію повинні надати наступні документи:

а) довідки про наявність чи відсутність судимості, виданої уповноваженим органом після початку виборчого процесу;

б) автобіографію кандидата на посаду дільничного, на паперовому носії, аудіофайл та в електронному вигляді, що обов'язково повинна містити: прізвище, власне ім'я (усі власні імена) та по батькові (за наявності), усі попередні прізвища, власні імена, по батькові та дати їх зміни (якщо особа протягом останніх десяти років до дня виборів змінювала прізвище та/або власне ім'я (одне з власних імен чи всі власні імена), та/або по батькові), число, місяць, рік і місце народження, громадянство із зазначенням часу проживання на території України, відомості про освіту, трудову діяльність, посаду (заняття), місце роботи, партійність, адресу місця проживання, наявність чи відсутність представницького мандата, контактний номер телефону, відомості про наявність чи відсутність судимості, дату складання автобіографії та підпис кандидата (у друкованому варіанті);

в) ксерокопії першої та другої сторінок паспорта громадянина України у вигляді паспортної книжечки або ксерокопії лицьового та зворотного боків паспорта громадянина України у вигляді картки кандидата на уповноваженого дільниці;

г) **медична довідка (з установи, яка має акредитацію в Україні) про відсутність залежностей не сумісних з державною виборною посадою** виданою лабораторією акредитованою в Україні після початку виборчого процесу. У разі надання завідомо помилкової інформації, доведеної у судовому порядку, лабораторія позбавляється ліцензії;

д) по одній фотографії кандидата на дільничного розмірами 4 x 6 сантиметрів та 9 x 13 сантиметрів на паперових носіях та в електронному вигляді.

5) Кандидат на уповноваженого дільниці має володіти державною мовою.

Стаття 32-2. Посадові обов'язки та умови роботи дільничних.

1) Дільничні є уповноваженими організувати підготовку та проведення виборів, референдумів і забезпечувати реалізацію виборчих прав громадянам України на підпорядкованій їм дільниці, додержання та однакове застосування виборчого законодавства для всі учасників виборчого процесу.

2) Забезпечують громадянам України право на владу через вибори. Слідкують за виконанням чиновниками передвиборчих обіцянок та повідомляють виборцям.

3) Проводять соціологічні опитування, створюють сукупний портрет українця, оголюють проблеми суспільства і передають дані відповідним гілкам влади для вирішення.

4) Винагорода за працю дільничним встановлюється виборцями дільниці.

5) Дільничні вибираються один раз на п'ять років, на одну каденцію.

Стаття 32-3. Округна виборча комісія.

Округна виборча комісія є колегіальний орган у склад якого входять всі дільничні округу.

Керівниками виборчої комісії округу є голова, заступник голови та секретар. Це є виборні посади, які обираються таємним голосуванням, на перших зборах дільничних після виборів за рейтинговою системою.

Стаття 32-4. Рейтингова система виборів.

За цією системою обираються керівники всіх виборчих комісій.

Голосування проходить на загальних зборах комісії. Збори вважаються легітимними, якщо присутність не менше 50 відсотків членів комісії. На голосування виставляються всі бажані, але не менше 6 осіб. Всі члени комісії голосують виставляючи рейтинг кандидатам за попередньо узгодженою цифрою. Найбільшу цифру ставлять члени виборчої комісії найкращому кандидату на керівну посаду, а найменшу найгіршому.

Підрахунок голосів триває публічно. Три кандидати, які набрали найбільшу кількість голосів, отримують посади згідно з рейтингом. Якщо деякі кандидати на лідируючих позиціях отримали рівну кількість голосів, то відбувається переголосування тільки по цим кандидатурам, щоб виявити найкращого.

Стаття 32-5. Обласна рада виборчих комісій або Обласна розширена рада виборчих комісій.

Це колегіальний орган, який складається з керівників округів (голова, заступник голови і секретар), які входять у склад даної області. Рада великих міст прирівнюється і працює, як обласна рада. Називається відповідно назві міста.

Обласна розширена рада виборчих комісій складається з обласної ради виборчих комісій та рад великих міст області.

Обласна розширена рада виборчих комісій є вищий виборний орган в області.

Обласна рада виборчих комісій (або обласна розширена рада виборчих комісій) скликається не рідше, ніж раз на півроку.

Керівників обласної ради виборчих комісій (або обласної розширеної ради виборчих комісій (голову, заступника голови і секретаря) обирають за принципом рейтингової системи **ст 32-4 цього Кодексу** на загальних зборах обласної ради.

До великих міст України відносяться Київ, Харків, Одеса, Дніпро, Донецьк, Запоріжжя, Львів, Кривий ріг, Миколаїв, Маріуполь.

Керівників обласної розширеної ради виборчих комісій (голову, заступника голови і секретаря) обирають за принципом рейтингової системи **ст 32-4 цього Кодексу** на загальних розширених зборах всіх керівників ради області.

Одночасно на загальних зборах з приводу виборів керівного складу виборчих округів області проводиться голосування за трьох уповноважених у Центральну виборчу комісію за принципом рейтингової системи **ст 32-4 цього Кодексу**.

Стаття 32-6. Функції Обласної ради виборчих комісій або обласної розширеної ради виборчих комісій.

На Обласну раду виборчих комісій або обласну розширену раду виборчих комісій покладається відповідальність

- 1) за підготовку і проведення чергових, позачергових і проміжних виборів
  - вибори народних депутатів України;
  - вибори окружних депутатів - представників законодавчої влади на місцевому рівні;
  - вибори мерів міст, сільського, селищного, міського голови, голів територіальних громад - керівників виконавчого комітету на місцевому рівні;
  - голів обласних державних адміністрацій;
  - вибори членів виборчої комісії та членів Центральної виборчої комісії.
  - вибори суддів першої інстанції.
- 2) за проведення місцевих референдумів з будь-яких питань;
- 3) за перевірку кандидатів на відповідність посаді і підготовку даних для оприлюднення виборцям;
- 4) за контроль виконання по строкам виконання;
- 5) анулювання мандату за невиконання передвиборчих-зобов'язань і організацію позачергових або проміжних виборів.
- 6) соціологічні опитування громадської думки, результати яких доводяться до відповідальних гілок влади;
- 7) створення загального портрету виборця, кожен рік та відслідковування тенденцій;

Стаття 32-7. Центральна виборча комісія.

Це колегіальний орган, який складається з трьох уповноважених від кожної області, яких обирають на зборах обласної ради виборчих комісій (або обласної розширеної ради виборчих комісій).

Головують в Центральній виборчій комісії по черзі кожна область в алфавітному порядку. Міняються раз на рік.

Скликається Центральна виборча комісія не менше, ніж раз на півроку, для вирішення питань, які стосуються підготовки та проведенню виборів, референдумів загальнодержавного значення.

Стаття 32-8. Функції Центральної виборчої комісії.

На Центральну виборчу комісію покладаються такі обов'язки:

- а) підготовка і проведення виборів Президента України;

- б) підготовка і проведення виборів народних депутатів України;
  - в) підготовка і проведення виборів Генерального прокурора України;
  - г) вибори міністра юстиції;
  - д) вибори членів Антимонопольного комітету;
  - ж) вибори шести суддів Конституційного суду;
  - з) вибори атторнеїв.
- та інших посадових осіб, які мають виборні посади.

Стаття 32-9. Процедура відкликання члена комісії будь-якого рівня.

На кожного дільничного заводиться блок відкликання, де вказується 100% виборців дільниці, яку представляє посадовець, незалежно від уподобань.

Півроку цифра 100% заморожена, потім блокування знімається і виборці можуть відкликати свій голос. Якщо відкликання голосів склало 51%, то посадовець автоматично втрачає посаду без права в майбутньому займати державні посади.

Якщо посадовець має керівну посаду у виборчих комісіях будь-якого рівня, то додаються ще блоки відкликання відповідно до посади. Достатньо щоб спрацював хоча б один з блоків відкликання, щоб втратити посаду.

Стежити за блоками відкликання покладається на колегію голів окружних комісій області що мають збиратися раз на три місяці по питанням відкликання членів виборчих комісій і поновленню штату.

Оскаржити рішення виборців не можливо.

Стаття 33. Статус виборчих комісій.

1. Виборчі комісії є спеціальними колегіальними органами, уповноваженими організувати підготовку та проведення виборів і забезпечувати реалізацію виборчих прав громадян України, додержання та однакове застосування виборчого законодавства.

2. Статус Центральної виборчої комісії визначається Конституцією України, цим Кодексом, Законом України "Про Центральну виборчу комісію" та іншими законами.

Центральна виборча комісія очолює систему виборчих комісій, які забезпечують організацію підготовки та проведення загальнодержавних виборів, референдумів і є комісією вищого рівня щодо всіх окружних виборчих комісій.

3. Окружні виборчі комісії в межах повноважень, визначених цим Кодексом, забезпечують організацію підготовки та проведення виборів у межах відповідних територіальних округів.

4. **Обласні ради виборчих комісій (або обласні розширені ради виборчих комісій)** в межах повноважень, визначених цим Кодексом, забезпечують організацію підготовки та проведення місцевих виборів.

Обласні виборчі ради (розширені обласні виборчі ради) є комісіями вищого рівня щодо всіх окружних виборчих комісій з відповідних місцевих виборів.

5. Дільничні уповноважені в межах повноважень, визначених цим Кодексом, забезпечують організацію підготовки та проведення загальнодержавних і місцевих виборів у межах відповідних окружних виборчих комісій.

6. Окружні виборчі комісії, обласні ради виборчих комісій, обласні розширені ради виборчих комісій є юридичними особами.

Центральна виборча комісія не є правонаступником окружних виборчих комісій та обласних рад виборчих комісій.

7. Окружні виборчі комісії є постійно діючим органом, який має такі повноваження:

- а) контролює та оновлює списки виборців;
- б) проводить соціальні опитування для державних інституцій (безкоштовно);
- в) розглядає скарги, пропозиції від виборців, щодо посадовців, які мають виборні посади;
- г) надають консультації щодо дострокового відкликання посадовців з посади;
- д) організовує дострокові вибори на вакантні посади;

Члени окружної виборчої комісії здійснюють свої повноваження щодо формування нового складу відповідної окружної виборчої комісії у порядку, передбаченому цим Кодексом.

8. Виборчі комісії та виборчі ради мають власні печатки, зразок яких затверджується Центральною виборчою комісією.

11. Органи державної влади, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, їх посадові та службові особи, а також державні підприємства, установи і організації зобов'язані створювати належні умови для здійснення виборчими комісіями їхніх повноважень.

Стаття 35. Набуття та припинення статусу юридичної особи

окружними виборчими комісіями, обласною радою виборчих комісій та обласною розширеною радою виборчих комісій:

1. Набуття та припинення окружними виборчими комісіями та обласною виборчою радою статусу юридичної особи здійснюється у порядку, визначеному [Законом України](#) "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань".

2. Окружними виборчими комісіями, обласною радою виборчих комісій та обласною розширеною радою виборчих комісій набувають статусу юридичної особи з дня державної реєстрації юридичної особи.

3. Для державної реєстрації юридичної особи голова комісії, а в разі його відсутності - заступник голови комісії, а в разі відсутності голови та заступника голови комісії - секретар комісії не пізніше як на четвертий день з дня створення комісії повинен особисто подати суб'єкту державної реєстрації за місцем розташування окружної виборчої комісії, обласної ради виборчих комісій та обласної розширеної ради виборчих комісій копію відповідної постанови Центральної виборчої комісії про утворення комісії та заяву про державну реєстрацію створення юридичної особи. Державна реєстрація окружної виборчої комісії, обласної ради виборчих комісій та обласної розширеної ради виборчих комісій, як юридичної особи здійснюється у день надходження документів для проведення державної реєстрації юридичної особи.

4. Окружна виборча комісія діє на постійній основі.

5. При зміні керівного складу окружної виборчої комісії не пізніше як через п'ять днів з дня офіційного оголошення (офіційного оприлюднення) результатів виборів на зборах дільничних новий голова окружної виборчої комісії, а в разі його відсутності - новий заступник голови комісії, а в разі відсутності голови та заступника голови комісії - новий секретар комісії звертається особисто до суб'єкта державної реєстрації із заявою про внесення змін до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань запису про зміну у керівному складі юридичної особи відповідно до вимог законодавства.

6. Для державної реєстрації припинення окружної виборчої комісії як юридичної особи шляхом ліквідації голова комісії, а в разі його відсутності - заступник голови комісії, а в разі відсутності голови та заступника голови комісії - секретар комісії після закінчення процедури припинення, але не раніше закінчення строку заявлення вимог кредиторами, повинен особисто подати суб'єкту державної реєстрації за місцем розташування комісії заяву про припинення державної реєстрації юридичної особи в результаті її ліквідації, довідку архівної установи про прийняття документів, що відповідно до закону підлягають довгостроковому зберіганню, а також акт ревізії, проведеної відповідним органом державного фінансового контролю, та відповідні документи, видані територіальними органами Пенсійного фонду України, податковими органами.

Територіальні органи державного фінансового контролю, Пенсійного фонду України, податкові органи зобов'язані провести відповідні перевірки до закінчення строку повноважень окружної виборчої комісії.

Стаття 36. Напрямки діяльності та організація роботи виборчих комісій.

Напрямки діяльності:

1. підготовка та організація планових виборів;
2. утримання актуальних списків виборців свого округу в електронній системі голосування. За фальсифікацію даних кримінальна відповідальність згідно діючому законодавству;
3. розгляд та опрацювання заяв від виборців;
4. ініціювання процесу дострокових виборів державних посадових осіб, як наслідок роботи з заявами виборців;
5. підготовка та організація дострокових виборів;

6. прийняття участі у соціальних опитуваннях, дослідженнях, створення щорічного портрету мешканців області, співпраця з державними установами, щодо проведення соціальних досліджень по запити та надання наявної інформації для них.

Стаття 36-1. Центральна виборча комісія

1. організовує свою роботу відповідно до [Закону України](#) "Про Центральну виборчу комісію" та [Регламенту Центральної виборчої комісії](#).

2. Порядок організації роботи виборчих комісій нижчого рівня визначається Центральною виборчою комісією відповідно до цього Кодексу.

3. Основною формою роботи виборчої комісії є засідання, яке скликається головою комісії, в разі його відсутності - заступником голови, а в разі відсутності голови та його заступника - секретарем комісії. На письмову вимогу третини складу виборчої комісії голова виборчої комісії або його заступник зобов'язаний скликати засідання комісії не пізніше наступного дня після отримання такої вимоги.

4. Проведення голосування виборців не є засіданням дільничної виборчої комісії.

5. У разі необхідності засідання виборчої комісії нижчого рівня може бути скликане за рішенням виборчої комісії вищого рівня.

6. Перше засідання окружної виборчої комісії скликається не пізніш як на другий день після виборів уповноважених дільниць. Обирається керівний склад згідно ст. 32-3 діючого Кодексу, і не пізніше третього дня подаються документи для реєстрації у Єдиний державний реєстр про перереєстрацію, а наступні засідання проводяться за необхідністю та не рідше раз на півроку.

7. Засідання виборчої комісії або ради виборчих комісій є повноважним за умови присутності на ньому більше половини її складу.

8. Засідання виборчої комісії або ради виборчих комісій скликається з обов'язковим повідомленням усіх членів комісії про час, місце проведення засідання та його порядок денний.

9. Повідомлення про засідання може здійснюватися телефоном, електронною поштою чи з використанням інших засобів телекомунікаційного зв'язку. Особа вважається повідомленою, зокрема, у разі надсилання відповідної інформації на її контактний номер телефону, зазначений у поданні до складу відповідної виборчої комісії або ради виборчих комісій.

10. Членам виборчої комісії або ради виборчих комісій надаються проекти рішень комісії та необхідні матеріали, як правило, не пізніш як за два дні до дня проведення засідання комісії, але не пізніш як за день до початку засідання.

11. Засідання виборчої комісії або ради виборчих комісій веде голова комісії або його заступник. У разі невиконання ними цієї функції комісія визначає із свого складу головуючого на засіданні.

12. На засіданні виборчої комісії при розгляді заяви чи скарги мають право бути присутніми заявник, суб'єкт звернення зі скаргою, суб'єкт оскарження, заінтересовані особи, зазначені у скарзі, або представник заявника, суб'єкта звернення зі скаргою, суб'єкта оскарження, заінтересованої особи, зазначеної у скарзі.

13. На засіданнях виборчих комісій також мають право бути присутні особи, які супроводжують осіб, зазначених у цій частині, які внаслідок порушення здоров'я (у зв'язку з інвалідністю, тимчасовим розладом здоров'я, віком) потребують такого супроводження.

14. Інші особи, крім зазначених у частині восьмій цієї статті, можуть бути присутніми на засіданні виборчої комісії тільки з дозволу або на запрошення цієї комісії, про що приймається рішення на засіданні комісії.

15. Виборча комісія може прийняти мотивоване рішення про позбавлення права присутності на своєму засіданні кандидата на відповідних виборах, його довіреної особи, уповноваженого представника партії (організації партії), офіційного спостерігача, представника засобів масової інформації або особи, зазначеної у частині дев'ятій цієї статті, якщо вони неправомірно перешкоджають його проведенню. Таке рішення приймається не менше ніж двома третинами голосів від складу комісії.

16. Працівники правоохоронних органів можуть здійснювати охорону правопорядку в день голосування приміщень пов'язаних із забезпеченням голосування. У разі виникнення фактів порушення правопорядку голова, заступник голови чи секретар комісії може викликати працівників правоохоронних органів виключно для вчинення дій з відновлення правопорядку на період, необхідний для таких дій.

17. В приміщеннях виборчої комісії, в яких встановлено елементи автоматизованої інформаційно-аналітичної системи, мають право знаходитися особи, визначені рішенням Центральної виборчої комісії або відповідної комісії, які забезпечують кіберзахист, кібербезпеку системи та каналів зв'язку, задіяних для забезпечення її функціонування, та є співробітниками органів, перелік яких визначено відповідним рішенням Центральної виборчої комісії.

18. Виборча комісія (або рада) на вимогу трьох членів комісії, а також за рішенням виборчої комісії вищого рівня зобов'язана розглянути на своєму засіданні питання, що належать до її повноважень, не пізніш як у триденний строк, але не пізніше дня виборів, а в день виборів - невідкладно.

19. Рішення виборчої комісії після його розгляду та обговорення на засіданні виборчої комісії приймається відкритим голосуванням більшістю голосів від складу комісії, крім випадків, передбачених цим Кодексом.

20. Рішення комісії набирає чинності з моменту його прийняття.

21. На засіданні окружної виборчої комісії або ради у день голосування, зокрема, при затвердженні підсумків голосування у разі присутності менше ніж двох третин членів комісії від складу комісії рішення комісії приймається не менше ніж двома третинами голосів від числа членів комісії, присутніх на засіданні комісії.

22. Член виборчої комісії, який бере участь у її засіданні і не згоден з рішенням, прийнятим комісією, має право протягом двох днів після засідання, на якому було прийнято рішення, у письмовій формі висловити окрему думку, яка додається до протоколу відповідного засідання виборчої комісії **і публікується на сайті разом з протоколом.**

23. Рішення виборчої комісії, прийняте в межах її повноважень, є обов'язковим для виконання.

24. Рішення виборчої комісії, що суперечить законодавству України або прийнято з перевищенням її повноважень, може бути скасовано виборчою комісією вищого рівня. У такому разі виборча комісія вищого рівня має право прийняти рішення по суті питання.

25. Заяви, скарги та інші документи, що надійшли до виборчої комісії, мають право приймати члени відповідної виборчої комісії, уповноважені на це її рішенням. Усі заяви, скарги та інші документи приймаються та реєструються у виборчій комісії у порядку, встановленому Центральною виборчою комісією.

26. Заява, подана до виборчої комісії, розглядається протягом п'яти днів з дня її надходження, якщо інше не передбачено цим Кодексом.

27. У разі припинення повноважень складу виборчої комісії, в тому числі дострокового, виборча комісія, повноваження якої припинено, зобов'язана передати виборчу та іншу документацію, матеріальні цінності, у тому числі печатки та штампи "Вибув", виборчій комісії, сформованій (затвердженій) у новому складі.

28. Відповідальним за передачу є голова відповідної виборчої комісії, в разі його відсутності - заступник голови, а в разі відсутності голови та його заступника - секретар комісії, повноваження якої припинено.

Стаття 37. Документування діяльності виборчої комісії

1. Документування діяльності виборчих комісій здійснюється у порядку, встановленому цим Кодексом та порядком ведення діловодства виборчих комісій, що затверджується Центральною виборчою комісією.

2. На засіданні виборчої комісії протокол засідання веде секретар комісії. За відсутності секретаря комісії чи у разі невиконання ним своїх повноважень на засіданні комісія обирає зі свого складу секретаря засідання, який виконує обов'язки секретаря комісії на відповідному засіданні та при оформленні документів засідання. Протокол засідання комісії підписується головуючим на засіданні та секретарем комісії (секретарем засідання). Протокол засідання комісії надається для ознайомлення членам комісії на їхню вимогу не пізніше наступного засідання комісії, при цьому член комісії має право його підписати. Протокол засідання комісії може бути наданий для ознайомлення суб'єкту виборчого процесу на його вимогу не пізніше наступного засідання комісії.

3. Рішення виборчої комісії з розглянутого питання письмово оформляється у формі постанови, яка повинна містити:

- 1) найменування комісії;
- 2) найменування постанови;
- 3) дату, час та місце її прийняття і порядковий номер;
- 4) мотивувальну частину з посиланням на обставини, що зумовили розгляд питання на засіданні комісії;
- 5) посилання на конкретні положення нормативно-правових актів або постанову виборчої комісії вищого рівня чи судові рішення, якими керувалася комісія при прийнятті постанови;
- 6) резолютивну частину.

Постанова підписується головуючим на засіданні та секретарем комісії (секретарем засідання).

4. Постанова, прийнята виборчою комісією, не пізніше 11 години наступного дня після її прийняття, а прийнята напередодні дня голосування, у день голосування та під час підрахунку голосів, встановлення підсумків голосування, - не пізніш як через чотири години після завершення засідання виборчої комісії вивіщується для загального ознайомлення **на веб-сайті** офіційних матеріалів комісії.

У такі самі строки постанова, прийнята окружною виборчою комісією, надсилається через автоматизовану інформаційно-аналітичну систему до Центральної виборчої комісії, яка оприлюднює її на своєму офіційному веб-сайті невідкладно після надходження.

Копія постанови, прийнятої виборчою комісією, засвідчена головою виборчої комісії чи його заступником і секретарем виборчої комісії та скріплена печаткою виборчої комісії, видається суб'єкту виборчого процесу, якого вона стосується, на його вимогу не пізніше ніж через чотири години після її прийняття, а копія постанови, прийнятої напередодні дня голосування та в день голосування, - невідкладно.

5. З питань поточної діяльності виборча комісія може приймати протокольні рішення, зміст яких заноситься до протоколу виборчої комісії та не оформлюється окремим документом.

6. Виборча комісія складає акти та протоколи. Акт комісії засвідчує певний факт або певну подію, виявлену і визнану комісією. Протокол комісії встановлює підсумки певних дій, виконаних комісією.

Акти і протоколи виборчої комісії складаються у випадках, передбачених цим Кодексом, за формами, затвердженими Центральною виборчою комісією, та у кількості примірників, встановлених цим Кодексом. Акт або протокол комісії підписується всіма присутніми на засіданні членами виборчої комісії, підписи яких скріплюються печаткою виборчої комісії. Перший примірник акта чи протоколу мають право підписати присутні на засіданні кандидати, їх довірені особи, уповноважені представники партій (місцевих організацій партій), кандидатів, уповноважені особи партій, офіційні спостерігачі.

Стаття 38. Статус уповноважених дільниць.

1. Уповноважений дільниці (далі Дільничний) на першому засіданні виборчої комісії, в якому він бере участь, в обов'язковому порядку ознайомлюється зі змістом частин третьої - шостої цієї статті, після чого складає таку присягу члена комісії:

"Я, (прізвище, ім'я та по батькові), беручи на себе повноваження члена виборчої комісії та усвідомлюючи свою високу відповідальність перед Українським народом, присягаю додержуватися Конституції та законів України, чесно і сумлінно виконувати свої обов'язки, виходячи з принципів верховенства права, законності, об'єктивності та неупередженості, забезпечувати реалізацію і захист виборчих прав громадян України".

Особа, яка склала присягу, ставить свій підпис під текстом присяги. Цей документ є невід'ємною частиною документації відповідної виборчої комісії. Члену виборчої комісії після складення ним присяги видається посвідчення за підписом голови комісії вищого рівня за формою, затвердженою Центральною виборчою комісією.

Відмова від складення присяги означає відмову особи бути членом комісії.

2. Виборець може входити до складу лише однієї виборчої комісії, що здійснює підготовку та проведення відповідних виборів або інших виборів, що проводяться одночасно з ними.

3. Член виборчої комісії має право:

1) брати участь у підготовці питань, що вносяться на розгляд виборчої комісії;

2) виступати на засіданнях виборчої комісії, ставити іншим учасникам засідання запитання щодо порядку денного, вносити пропозиції з питань, віднесених до повноважень комісії;

3) за дорученням відповідної виборчої комісії перевіряти діяльність виборчих комісій нижчого рівня;

4) безперешкодно відвідувати всі приміщення виборчої комісії, ознайомлюватися з усіма документами виборчої комісії, членом якої він є, та виборчих комісій нижчого рівня на відповідній території;

5) на відшкодування шкоди, заподіяної його життю, здоров'ю чи майну у зв'язку з виконанням обов'язків члена виборчої комісії, в порядку та розмірі, встановлених законодавством.

4. Член виборчої комісії зобов'язаний:

1) додержуватися [Конституції України](#), цього Кодексу та законів України з питань підготовки і проведення виборів;

2) брати участь у засіданнях виборчої комісії;

3) виконувати рішення виборчої комісії та обов'язки, покладені на нього згідно з їх розподілом у комісії.

5. Член виборчої комісії має інші права та обов'язки відповідно до цього Кодексу та законів України.

На час безпосереднього виконання обов'язків члена виборчої комісії (участь у засіданнях комісії, інших заходах на виконання цього Закону чи рішень комісії) на кожного члена виборчої комісії поширюються гарантії і компенсації, передбачені законодавством для працівників на час виконання ними державних або громадських обов'язків у робочий час.

Члени виборчої комісії можуть працювати як на **основній засаді**, так і за сумісництвом.

6. Члену виборчої комісії забороняється агітувати за чи проти кандидатів на відповідних виборах, а також публічно оцінювати діяльність кандидатів, партій (місцевих організацій партій) - суб'єктів виборчого процесу.

7. На членів виборчих комісій (крім членів Центральної виборчої комісії) не поширюється дія законодавства з питань запобігання корупції.

8. Члену виборчої комісії, який має порушення здоров'я (у зв'язку з інвалідністю, тимчасовим розладом здоров'я, віком), відповідною виборчою комісією забезпечується розумне пристосування у відповідності до індивідуальних потреб для безперешкодної участі у роботі виборчої комісії.

Стаття 149. Оплата праці членів виборчої комісії та осіб, які залучаються до роботи у комісії

1. Члени комісії отримують заробітну плату, за розмір якої голосують виборці (далі А). Голова, заступник голови та секретар виборчої комісії отримують заробітну плату А*1,8.

Голова, заступник голови та секретар районної ради виборчих комісій отримують А*2,5.

Голова, заступник голови та секретар обласної ради виборчих комісій, а також члени Центральної виборчої комісії отримують А*4.

Розмір мінімальної заробітної плати членів виборчої комісії не може бути менше, або дорівнюватися мінімальному прожитковому мінімуму.

Члени виборчих комісій працюють на постійній основі зі збереженням загального та спеціального стажу, але не більше однієї каденції.

3. Оплата праці членів виборчих комісій встановлюється згідно штатного розкладу затвердженого Верховною Радою з урахуванням, що рівень мінімальної заробітної плати встановлюється виборцями, а максимальна згідно цього Кодексу.

Стаття 89. Припинення повноважень окружної виборчої комісії і члена виборчої комісії

1. Повноваження усього складу окружної виборчої комісії припиняються у зв'язку з закінченням виборчого терміну встановленого цим Кодексом .

2. Повноваження члена окружної, дільничної виборчої комісії припиняються одночасно з припиненням повноважень відповідної виборчої комісії.

3. Повноваження члена окружної виборчої комісії припиняються достроково **Обласною Радою виборчих комісій**, у зв'язку із:

1) особистою заявою про складення повноважень члена комісії;

2) припиненням його громадянства України;

3) систематичним або одноразовим грубим порушенням ним законодавства України про вибори, встановленим рішенням суду або рішенням виборчої комісії вищого рівня, двома і більше неявками на засідання виборчої комісії без поважних причин або неявкою на засідання виборчої комісії у день голосування, ухиленням від виконання своїх обов'язків у комісії без поважних причин;

4) набранням щодо нього законної сили обвинувальним вироком суду за вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, кримінального правопорушення проти виборчих прав громадян чи корупційного кримінального правопорушення;

5) визнанням його недієздатним або безвісно відсутнім;

6) його смертю або оголошенням його померлим;

7) відмовою від складення присяги члена виборчої комісії;

8) порушенням присяги члена виборчої комісії, що виявилось як систематичне невиконання покладених на нього обов'язків, засвідчене не менш як двома рішеннями з цього приводу виборчої комісії, до складу якої він входить;

9) виявленням обставин, що позбавляють особу права входити до складу виборчої комісії.

4. Повноваження члена виборчої комісії припиняються з моменту відмови особи поставити свій підпис під текстом присяги на засіданні виборчої комісії або неприбуття такої особи на перші два засідання виборчої комісії після включення особи до складу цієї комісії, про які їй було повідомлено.

Про дострокове припинення повноважень у зв'язку з відмовою від складення присяги члена комісії невідкладно **повідомляють виборців дільниці і призначають перевибори протягом двох тижнів.**

Замість особи, яка подала заяву про складення повноважень і яка виконувала обов'язки голови, заступника голови, секретаря, на посаду заступає член виборчої комісії, який був наступний в момент рейтингового голосування, а на вакантну посаду члена виборчої комісії проводяться позачергові вибори.

6. **Якщо повідомлення про дострокове припинення повноважень усього складу виборчої комісії прийшло менше, ніж за два місяці до виборів, то члени комісії отримують статус виконуючих обов'язки і працюють до закінчення процедури позачергових виборів уповноважених дільничних, яка проводиться після проведення виборів у порядку, встановленому цим Кодексом.**

Голова, заступник голови або секретар виборчої комісії можуть особисто подати власноручно написану заяву про складення своїх обов'язків (без припинення членства в комісії) до виборчої комісії, що утворила відповідну виборчу комісію.

7. У разі якщо голова, заступник голови або секретар виборчої комісії систематично не виконує покладені на нього обов'язки, відповідна окружна виборча комісія на зборах може прийняти рішення про переобрання керівного складу і призначити день перевиборів за рейтинговою системою.

Про цю подію повідомляють обласну раду виборчих комісій, яка надсилає своїх представників, які слідкують за виконанням процедури статті 32-3 цього Кодексу.

Голова, заступник голови або секретар виборчої комісії можуть особисто подати власноручно написану заяву про складення своїх повноважень до виборчої комісії, що вище рівнем.

Зазначене подання чи заява підлягають обов'язковому розгляду у триденний строк, але не пізніше останнього дня перед днем голосування.

Виборча комісія вищого рівня оголошує перевибори керівного складу за рейтинговою системою і надсилає своїх представників щодо дотримання вимог статті 32-3 цього Кодексу. Рішення про заміну голови, заступника голови або секретаря виборчої комісії не є підставою для припинення повноважень зазначених осіб як членів відповідної виборчої комісії.

8. У разі наявності підстав для дострокового припинення повноважень усього складу виборчої комісії, окремого члена виборчої комісії, які мають ознаки вчинення членами (окремим членом) цієї комісії кримінального або адміністративного правопорушення, відповідна виборча комісія одночасно з прийняттям такого рішення повідомляє про це правоохоронні органи для перевірки і реагування відповідно до закону.

Розділ V-I. ФІНАНСОВЕ І МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИБОРЧИХ КОМІСІЙ

Стаття 91-1. Фінансове забезпечення підготовки та проведення виборів Президента України за рахунок коштів державного бюджету

1. Фінансування виборчих комісій здійснюється за рахунок Державного бюджету України.

Центральна виборча комісія є головним розпорядником цих коштів.

2. Обсяг коштів для утримання виборчих комісій за поданням Центральної виборчої комісії передбачається окремим рядком у законі про Державний бюджет України.

3. Центральна виборча комісія затверджує середні норми витратків обласної ради виборчих комісій, окружної виборчої комісії, які повинні включати, зокрема, витатки на оплату праці членів комісій та осіб, які залучаються до роботи у виборчій комісії, витатки, пов'язані із забезпеченням здійснення повноважень виборчих комісій (оплата транспортних послуг, послуг зв'язку, відшкодування за спожиті комунальні послуги тощо).

4. Обласна рада виборчих комісій, окружна виборча комісія на основі середніх норм витратків складає єдиний кошторис витатків на рік для підготовки і проведення виборів із включенням до нього власних витатків. Єдиний кошторис витатків затверджується Центральною виборчою комісією.

5. Фінансування виборчих комісій здійснюється в порядку, встановленому Центральною виборчою комісією спільно з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику.

6. Контроль за правильним та цільовим використанням коштів державного бюджету, що виділяються на утримання діяльності виборчих комісій, здійснюється Рахунковою Палатою, органами державного фінансового контролю та Державною казначейською службою України.

Розділ VI. СПИСКИ ВИБОРЦІВ

Стаття 39. Реєстрація в електронному Державному реєстрі виборців.

1. Виборець зобов'язаний особисто пройти реєстрацію Державному реєстрі виборців і отримати ключ для реєстрації в особистому кабінеті. Зареєструватися можна у будь-якій окружній виборчій комісії на території України протягом всього року, крім за три дні до виборів, включаючи день виборів, при собі мати документи згідно ст. 7, 8 діючого Кодексу.

2. Виборча комісія не несе відповідальності, якщо громадянин, який має право вибору не зареєструвався в електронному Державному реєстрі виборців;

3. Під час реєстрації громадянин підписує заяву, що немає іншого громадянства, зобов'язується повідомити Державний реєстр виборців, якщо обставини зміняться, та розуміє повну відповідальність за наслідки, якщо обставини зміняться.

4. Громадянин в праві вибрати адресу реєстрації на місцевих виборах або за місцем прописки, або за адресою податкової служби, куди сплачує податки;

5. Окружна виборча комісія фіксує громадян:

- померлих;
- ув'язнених та перебуваючих під слідством з запобіжним заходом “під вартою”;
- що знаходяться на лікуванні у психіатричних лікарнях;
- мають обмежені можливості.

Всі відповідні установи зобов'язані надавати таку інформацію в окружну виборчу комісію за місцем розташування.

6. У списку виборців зазначаються такі відомості про виборця:

1) прізвище, власне ім'я (усі власні імена) та по батькові (за наявності);

2) дата народження;

3) виборча адреса (без зазначення поштового індексу і країни проживання чи перебування);

7. Абсолютна кількість виборців - це кількість виборців, внесених до списків виборців на виборчих дільницях, на яких голосування було організовано і проведено, плюс кількість виборців, внесених до витягів із списків виборців на виборчих дільницях для голосування за місцем перебування. Якщо голосування відбувається в електронний спосіб, то абсолютна кількість виборців - це список виборців, який був сформований на день голосування.

Стаття 40. Повідомлення виборців про включення до списків виборців

на окружних виборчих дільницях надсилають СМС, електронною поштою.

Повідомлення виборцям про проведення виборів надсилається двічі:

1) про початок виборчої кампанії з посиланням на відповідні веб-сторінки Центральної виборчої комісії або окружної виборчої комісії, з указанням розкладу виборів, інформації про кандидатів;

2) не пізніше як за одинадцять днів до дня голосування з нагадуванням дати голосування, інформації про кандидатів та час завершення голосування.

Стаття 41. Перевірку Державного реєстру виборців

виборці можуть здійснювати самостійно протягом року і надсилати зауваження в окружну виборчу комісію, крім днів голосування.

Окружна виборча комісія здійснює перевірку наданої інформації протягом трьох днів. Про своє рішення щодо внесення змін у Державний реєстр виборців повідомляє виборця.

Зауваження виборця та відповідь окружної комісії надсилаються через електронну систему голосування, копії листів автоматично надсилаються у Прокуратуру України для контролю.

У разі недотримання норм закону з боку членів виборчої комісії Прокуратура в праві розпочати службове розслідування.

Стаття 44. Внесення змін до списку виборців окружною виборчою комісією

1. Зміни до Державного реєстру виборців вносить голова або заступник голови та секретар окружної виборчої комісії під власним логіном. Такі зміни можуть бути внесені до 18 години останньої суботи перед днем голосування.

2. При внесенні змін щодо виборця повинна бути вказана причина, дата і прикріплений пакет документів на базі чого було прийняте таке рішення. За внесення некоректних змін відповідальні особи окружної виборчої комісії несуть персональну кримінальну відповідальність.

3. У день голосування зміни до Державного реєстру виборців не вносяться.

Розділ VII. ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИБОРІВ

Стаття 47. Основні засади інформаційного забезпечення виборів

1. Виборцям, у тому числі з порушеннями зору та слуху, забезпечується можливість доступу до різнобічної, об'єктивної та неупередженої інформації, потрібної для здійснення усвідомленого вільного вибору.

З метою забезпечення доступу до інформації особам з порушенням зору та слуху така інформація надається із використанням доступних форматів у порядку та обсягу, визначених Центральною виборчою комісією.

2. Інформація, що міститься в документах, поданих до відповідної виборчої комісії для реєстрації кандидатів, є відкритою і розташовується на веб-сайтах Центральної виборчої комісії, обласної ради виборчих комісій та окружних комісіях в залежності від типу виборів. Така інформація може бути оприлюднена та надана у порядку, визначеному [Законом України "Про доступ до публічної інформації"](#).

Інформація повинна бути впорядкована з можливістю порівняння, щоб максимально забезпечити умови виборцям для прийняття свідомого вибору.

3. При проведенні виборів Центральна виборча комісія, обласна рада виборчих комісій та окружна комісія оприлюднює на своєму офіційному веб-сайті у вигляді набору даних, організованого у форматі, що дозволяє його автоматизоване оброблення електронними засобами (машинозчитування) з метою повторного використання, такі відомості про кожного кандидата, зареєстрованого для участі у відповідних виборах: прізвище, власне ім'я (всі власні імена) та по батькові (за наявності), число, місяць, рік і місце народження, громадянство, час проживання на території України (крім кандидатів, зареєстрованих для участі в місцевих виборах), відомості про

посаду (заняття), місце роботи, партійність, місце проживання, наявність чи відсутність судимості, суб'єкт висування кожного кандидата, передвиборні програми кандидатів чи суб'єктів їх висування, а при проведенні загальнонаціональних виборів - також автобіографію кандидата, подану до Центральної виборчої комісії або обласної ради виборчих комісій.

4. Виборчі комісії, засоби масової інформації та інформаційні агентства, органи державної влади, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, їх посадові особи, об'єднання громадян, інші особи при поширенні інформації про вибори, яка не є передвиборною агітацією відповідно до [статті 51](#) цього Кодексу, зобов'язані дотримуватися об'єктивності, неупередженості, збалансованості, достовірності, повноти і точності інформації, уникати дискримінації та сексизму.

Стаття 48. Загальне інформаційне забезпечення виборів

1. Загальне інформаційне забезпечення виборів включає інформування виборців про:

- 1) виборчі права громадян та способи їх здійснення і захисту;
- 2) можливість та процедури перевірки включення себе та інших виборців до Державного реєстру виборців та списків виборців на виборчих дільницях;
- 3) можливість та порядок зміни особистих даних виборця;
- 4) адресу місцезнаходження окружної виборчої комісії, до якої належить виборча адреса виборця;
- 5) дату та час голосування;
- 6) процедуру голосування та спосіб заповнення виборчого бюлетеня;
- 7) право на оскарження порушень своїх виборчих прав та способи здійснення цього права;
- 8) відповідальність за порушення законодавства про вибори;
- 9) інші питання реалізації виборчих прав громадян.

2. Центральна виборча комісія не пізніше як на другий день виборчого процесу оприлюднює на своєму офіційному веб-сайті інформацію, що стосується загального інформаційного забезпечення відповідних виборів та забезпечує її актуальність.

Окружні виборчі комісії дублюють інформацію Центральної виборчої комісії у межах, обласної ради виборчих комісій, що стосується конкретного виборчого округу та доповнюють своєю специфічною інформацією.

3. З метою забезпечення належної поінформованості виборців Центральна виборча комісія, обласна рада виборчих комісій, відповідна **окружна** виборча комісія забезпечують виготовлення плакатів, що роз'яснюють порядок голосування та відповідальність за порушення законодавства про вибори. Форма, розмір, текст та поліграфічне виконання плакатів, а також порядок їх виготовлення та передачі **окружним** виборчим комісіям встановлюються Центральною виборчою комісією.

4. Центральна виборча комісія за рахунок коштів державного бюджету може виготовляти та розповсюджувати, у тому числі за допомогою електронних (аудіовізуальних) та друкованих засобів масової інформації, інформаційні матеріали, що належать до загального інформаційного забезпечення виборів.

5. На розповсюдження інформаційних матеріалів, що належать до загального інформаційного забезпечення виборів, поширюється законодавство про соціальну рекламу.

Стаття 49. Засади участі засобів масової інформації та інформаційних агентств в інформаційному забезпеченні виборів

1. Під час виборчого процесу засоби масової інформації розміщують інформаційні матеріали на замовлення виборчих комісій на підставі відповідних договорів.

2. Інформаційні агентства та засоби масової інформації поширюють повідомлення про перебіг виборчого процесу, події, пов'язані з виборами, базуючись на засадах достовірності, повноти і точності, об'єктивності інформації та її неупередженого подання.

Інформаційні агентства, засоби масової інформації, що поширюють повідомлення про перебіг виборчого процесу, події, пов'язані з виборами, не можуть допускати замовчування суспільно необхідної інформації, що стосується цих подій, якщо вона була їм відома на момент поширення інформації. Інформаційні агентства, засоби масової інформації зобов'язані поширювати інформацію про вибори відповідно до фактів, не допускаючи перекручування інформації. Засоби масової інформації та інформаційні агентства повинні намагатися отримувати інформацію про події, пов'язані з виборами, з двох і більше джерел, віддаючи перевагу першоджерелам.

Телерадіоорганізації самостійно визначають кількість ефірного часу, присвяченого висвітленню фактів та подій, пов'язаних з виборчим процесом. У зазначених матеріалах телерадіоорганізаціям заборонено виокремлювати у своєму ставленні певних суб'єктів виборчого процесу чи надавати їм привілеї.

Засоби масової інформації мають збалансовано висвітлювати коментарі кандидатів, партій (організацій партій) - суб'єктів виборчого процесу щодо подій, пов'язаних із виборами.

3. Телерадіоорганізації мають право створювати та поширювати у прямому ефірі передачі за участю кандидатів, представників партій (організацій партій) - суб'єктів виборчого процесу, їх уповноважених, довірених осіб у формі передвиборчих дебатів чи дискусій. Такі передачі повинні бути організовані у цикл передач однакового формату з метою дотримання принципу рівних умов, рівного доступу **та рівного чоловіка/годин в ефірі. Порушення кількісного показника за заявою опонентів карається позбавленням ліцензії у судовому порядку. Несплата вартості участі у передачі суб'єктом виборчого процесу не є пом'якшувальним фактом.**

Телерадіоорганізація, яка має намір поширювати зазначені передачі, оприлюднює відповідну пропозицію, в якій зазначаються формат передачі, строк, протягом якого необхідно надати згоду на участь у передачі, та вартість участі у такій передачі.

Формат передачі (циклу передач) включає: порядок визначення учасників передачі за участю представників двох або більше кандидатів чи партій - за згодою учасників, за жеребкуванням

тощо; тривалість передачі та обсяг ефірного часу, що надається для виступів кожному з учасників; наявність інших присутніх у студії під час передачі (експерти, журналісти, аудиторія в студії тощо), їх роль та порядок їх обрання чи визначення; регламент та правила поведінки учасників передачі; тема обговорення або порядок її визначення; умови поширення під час передачі іншої інформації (результатів опитування думки громадян, інтерактивного голосування, статистичних відомостей, освітньої та довідкової інформації, концертних виступів тощо); інші умови створення передачі.

Вартість участі у передачі є однаковою для всіх суб'єктів виборчого процесу і визначається відповідно до обсягу ефірного часу, що надається кожному з учасників передачі.

Обсяг ефірного часу, що надається учасникам передачі для участі в дискусії або для відповіді на запитання, повинен визначатися за однаковими правилами.

4. Нагляд за дотриманням вимог цього Кодексу в частині участі засобів масової інформації та інформаційних агентств в інформаційному забезпеченні виборів, а також при проведенні передвиборної агітації, здійснює Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення (стосовно електронних (аудіовізуальних) засобів масової інформації), **суб'єкти виборчого процесу та громадські організації**.

При здійсненні такого нагляду можуть використовуватися матеріали моніторингу, надані громадськими організаціями, зареєстрованими у встановленому законом порядку, до статутної діяльності яких належать питання виборчого процесу та спостереження за ним.

У разі виявлення порушень за результатами здійснення такого нагляду **уповноважені організації**, письмово про це інформують, **використовуючи електронну систему голосування**, Центральну виборчу комісію або відповідну окружну чи територіальну виборчу комісію, вживають заходів, передбачених законодавством. **Інформація автоматично потрапляє у Прокуратуру України для здійснення контролю за дотриманням та виконанням законів сторонами.**

Стаття 50. Особливості поширення інформації про результати опитування громадської думки, пов'язаного з виборами

1. Підприємства, заклади, установи та організації, що проводять опитування громадської думки, мають право оприлюднювати результати такого опитування, пов'язаного з виборами, з обов'язковим зазначенням часу його проведення, території, яку охоплювало опитування, розміру та способу формування соціологічної вибірки опитаних, методу опитування, точного формулювання питань, можливої статистичної похибки, замовників опитування.

2. Інформаційні агентства, засоби масової інформації у разі поширення результатів опитування громадської думки, пов'язаного з виборами, зобов'язані зазначати повну назву організації, що проводила опитування, замовників опитування, а також інші відомості, зазначені у **частині першій** цієї статті. Дія положення цієї частини поширюється на випадки поширення засобами масової інформації, інформаційними агентствами результатів опитування громадської думки, пов'язаного з виборами, в мережі Інтернет.

3. Забороняється оприлюднення чи поширення в інший спосіб результатів опитування громадської думки, пов'язаного з виборами, у тому числі щодо кандидатів, партій (організацій партій) - суб'єктів виборчого процесу, протягом останніх двох днів перед днем голосування.

4. Забороняється оприлюднення в день голосування результатів опитування виборців щодо їх волевиявлення під час голосування до закінчення голосування.

5. Способи проведення опитувань виборців щодо їх волевиявлення під час голосування повинні забезпечувати збереження таємниці голосування опитаного виборця.

6. У разі оприлюднення телерадіоорганізацією результатів інтерактивного опитування аудиторії, що проводиться під час передачі, пов'язаної з виборами, або за участю кандидатів, представників партій (організацій партій) - суб'єктів виборчого процесу, учасникам передачі забороняється коментувати результати таких опитувань або іншим чином посилатися на них. Протягом всього часу оприлюднення результатів інтерактивного опитування аудиторії повинно супроводжувати текстове повідомлення "Це опитування відображає думку лише цієї аудиторії", яке має демонструватися на екрані (для телепередач) у формі, сприйнятній для глядача, чи бути озвученим (для радіопередач) чітким текстом диктора або ведучого передачі безпосередньо перед і після оприлюднення зазначених результатів.

Розділ **XVII**. ВИБОРЧІ ФОНДИ КАНДИДАТІВ

Стаття 93. Загальні засади утворення та функціонування виборчого фонду

1. Виборчий фонд кандидата має один накопичувальний рахунок, на який надходять кошти для фінансування виборчої кампанії кандидата, а також поточні рахунки, з яких здійснюється фінансування витрат на виборчу кампанію. На поточні рахунки кошти надходять виключно з накопичувального рахунку виборчого фонду кандидата.

Кандидат зобов'язаний відкрити рахунки свого виборчого фонду не пізніше як на десятий день з дня його реєстрації Центральною виборчою комісією або обласною радою виборчих комісій.

2. Кандидат відкриває один накопичувальний рахунок виборчого фонду у державному банку України у місті Києві або обласному центрі (АР Крим у м. Сімферополі або за рішенням Центральної виборчої комісії) і не більше одного поточного рахунку в банку в межах територіального виборчого округу. Один поточний рахунок виборчого фонду кандидата може обслуговувати декілька територіальних виборчих округів.

3. Рахунки виборчого фонду кандидата відкриваються в банках у національній валюті.

4. Підставою для відкриття накопичувального рахунку виборчого фонду кандидата є копія рішення Центральної виборчої комісії або обласної ради виборчих комісій про реєстрацію кандидата. Підставою для відкриття поточного рахунку виборчого фонду кандидата є довідка банку про відкриття накопичувального рахунку виборчого фонду.

5. Порядок відкриття і закриття рахунків виборчого фонду кандидата встановлюється Національним банком України за погодженням з Центральною виборчою комісією до початку виборів.

6. Витрачання коштів з поточного рахунку виборчого фонду здійснюється виключно у безготівковій формі.

7. Послуги банку, пов'язані з відкриттям і закриттям рахунків виборчого фонду та з функціонуванням рахунків, надаються безоплатно. Банк за користування коштами, що знаходяться на рахунках виборчого фонду, відсотки не нараховує і не сплачує.

8. Банк не пізніше наступного робочого дня після дня відкриття рахунку виборчого фонду кандидата повідомляє Центральну виборчу комісію та Національне агентство з питань запобігання корупції про відкриття рахунку та його реквізити.

9. Інформація про відкриття накопичувального рахунку відповідного виборчого фонду та його реквізити розміщується на офіційному веб-сайті Центральної виборчої комісії та/або обласної ради виборчих комісій. Подальша інформація про реквізити накопичувального рахунку виборчого фонду публікується у засобах масової інформації за рахунок коштів відповідного виборчого фонду.

10. Витрачання коштів з поточних рахунків виборчого фонду припиняється о 18 годині останньої п'ятниці перед днем виборів або днем повторного голосування.

11. У разі призначення повторного голосування використання коштів виборчих фондів кандидатів, включених до виборчих бюлетенів для повторного голосування, поновлюється з дня прийняття рішення про їх включення до виборчого бюлетеня для повторного голосування.

12. Рахунки виборчого фонду закриваються банками на п'ятнадцятий день після дня офіційного оголошення результатів виборів, а для кандидатів, не включених до виборчого бюлетеня для повторного голосування, - з дня опублікування рішення про призначення повторного голосування.

13. Арешт коштів на рахунках виборчого фонду до дня виборів або дня повторного голосування не допускається.

14. Закриття рахунків, зупинення операцій по рахунках виборчого фонду раніше, ніж у строк, встановлений **частиною десятою цієї статті**, не допускаються.

Стаття 94. Контроль виборчих фондів

1. Контроль виборчих фондів кандидатів здійснюють Рахункова палата, Національне агентство з питань запобігання корупції та банк, в якому відкрито рахунок виборчого фонду, відповідно до порядку, встановленого Центральною виборчою комісією спільно з Національним банком України за погодженням з Національним агентством з питань запобігання корупції не пізніш як за вісімдесят три дні до дня голосування.

2. Банк, в якому відкрито рахунок виборчого фонду, надає Рахунковій палаті, Національному агентству з питань запобігання корупції та Центральній виборчій комісії щотижнево (щоденно) або за зверненням відомості про розміри та джерела внесків, що надійшли на рахунки виборчого фонду, рух коштів, а також їх залишки на рахунках. Механізм надання зазначених відомостей визначається порядком, встановлення якого передбачено **частиною першою** цієї статті.

Стаття 95. Розпорядники рахунків виборчого фонду

1. Кандидат призначає з числа своїх довірених осіб в своєму виборчому окрузі або партії, не більше двох розпорядників накопичувального рахунку виборчого фонду, які мають виключне право на розпорядження згідно **із цим Кодексом** коштами, що надходять на накопичувальний рахунок. Розпорядники

накопичувального рахунку виборчого фонду зобов'язані вести облік надходження та розподілу коштів, що надходять на накопичувальний рахунок виборчого фонду, між поточними рахунками.

2. Кандидат призначає з числа своїх довірених осіб, зазначених у [статті 111 цього Кодексу](#), по одному розпоряднику поточного рахунку виборчого фонду у відповідному територіальному окрузі, який має виключне право на розпорядження коштами з відповідного поточного рахунку виборчого фонду. Розпорядники поточних рахунків забезпечують дотримання фінансової дисципліни та цільове використання коштів виборчого фонду, ведуть облік використання коштів відповідного поточного рахунку виборчого фонду.

3. Банк, в якому відкрито накопичувальний або поточний рахунок виборчого фонду, надає розпорядникові відповідного рахунку щотижнево (щоденно) або за зверненням відомості про розміри та джерела внесків, що надійшли на рахунки виборчого фонду, рух коштів, а також їх залишки на рахунках у порядку, встановленому відповідно [до частини першої статті 94 цього Кодексу](#).

Стаття 96. Порядок формування виборчого фонду та використання його коштів

1. Виборчий фонд кандидата формується за рахунок його власних коштів, коштів партії, яка висунула кандидата, а також добровільних внесків осіб, які відповідно до [Закону України "Про політичні партії в Україні"](#) мають право здійснювати внески на підтримку партій.

Добровільні внески здійснюються виключно у грошовій формі.

Розмір виборчого фонду кандидата не може перевищувати дев'яносто тисяч розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої на 1 січня відповідного року.

2. Добровільні внески особи до виборчого фонду кандидата, висунутого партією, обмежуються розміром максимального внеску на підтримку партії протягом року, встановленим [Законом України "Про політичні партії в Україні"](#).

Добровільні внески особи до виборчого фонду кандидата, який самовисунувся, обмежуються розміром та не може перевищувати одну тисячу розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої на 1 січня відповідного року.

Якщо фізична або юридична особа здійснює або може здійснювати вирішальний вплив на діяльність однієї або кількох юридичних осіб (зокрема є кінцевим бенефіціарним власником (контролером) юридичної особи), внески такої фізичної або юридичної особи і підконтрольних їй юридичних осіб вважаються внеском однієї особи і обмежуються розміром максимального внеску на підтримку партії протягом року, встановленим [Законом України "Про політичні партії в Україні"](#).

Інші обмеження, у тому числі фінансового та банківського законодавства, ніж встановлені цією статтею, до формування виборчого фонду кандидата на пост Президента України не застосовуються.

3. Забороняється здійснювати добровільні внески до виборчого фонду кандидата особам, які відповідно [до Закону України "Про політичні партії в Україні"](#) не мають права здійснювати внески на підтримку партій.

4. Банк або відділення зв'язку не приймає добровільний внесок до виборчого фонду кандидата, що перевищує розмір, встановлений частиною другою цієї статті.

5. Документ, сформований за результатами такої банківської операції, повинен містити інформацію про прізвище, ім'я та (за наявності) по батькові, адресу місця проживання громадянина, реєстраційний номер облікової картки платника податків або ідентифікаційний номер згідно з Державним реєстром фізичних осіб - платників податків та інших обов'язкових платежів (щодо осіб, які через свої релігійні переконання відмовилися від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та повідомили про це відповідний контролюючий орган і мають відмітку в паспорті, - номер та (за наявності) серію паспорта громадянина України, в якому проставлено відмітку про відмову від одержання ідентифікаційного номера чи номер паспорта із записом про відмову від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків в електронному безконтактному носії), дату народження, розмір (суму) внеску, призначення платежу.

Якщо добровільний внесок здійснюється фізичною особою, то обраний нею спосіб здійснення банківської операції повинен забезпечувати можливість ідентифікації цієї фізичної особи (в тому числі, якщо такі банківські операції здійснюються фізичними особами з використанням мережі Інтернет).

6. Добровільний внесок перераховується банком або переказується відділенням зв'язку на накопичувальний рахунок виборчого фонду не пізніше наступного робочого дня з дня отримання відповідного платіжного документа. Загальний строк безготівкового перерахування внеску на рахунок виборчого фонду кандидата не може перевищувати двох банківських днів.

7. Розпорядник накопичувального рахунку виборчого фонду має право відмовитися від внеску до виборчого фонду, про що він подає відповідну заяву та платіжний документ до банку, в якому відкрито накопичувальний рахунок виборчого фонду. Такий внесок повертається особі, яка його здійснила, за рахунок внеску, а в разі неможливості повернення зараховується до державного бюджету.

8. У разі надходження внеску, що перевищує розмір, встановлений частиною другою цієї статті, сума, що перевищує встановлений розмір внеску, на підставі відповідної заяви та платіжного документа, поданих розпорядником накопичувального рахунку виборчого фонду, повертається особі банком, в якому відкрито рахунок виборчого фонду, за рахунок цих коштів, а в разі неможливості повернення перераховується до державного бюджету.

9. Розпорядник накопичувального рахунку виборчого фонду зобов'язаний відмовитися від внеску особи, яка відповідно до цього Кодексу не має права здійснювати такий внесок, протягом трьох робочих днів з дня, коли йому стало про це відомо. На підставі заяви розпорядника накопичувального рахунку про відмову від внеску з цієї причини банк, в якому відкрито рахунок виборчого фонду, перераховує такий внесок до державного бюджету.

9. Кошти виборчого фонду використовуються кандидатом для фінансування його виборчої кампанії, в тому числі передвиборної агітації.

10. Кошти виборчого фонду, не використані кандидатом, висунутим партією, за його письмовою заявою, справжність підпису на якій засвідчується у встановленому законом порядку, що подається не пізніше, як на десятий день після офіційного оголошення результатів виборів, у п'ятиденний строк з дня надходження такої заяви перераховуються на поточний банківський рахунок відповідної партії. У разі неподання кандидатом такої заяви у зазначений строк невикористані кошти виборчого фонду перераховуються банком у безспірному порядку до державного бюджету на п'ятнадцятий день після офіційного оголошення Центральною виборчою комісією результатів виборів (для кандидатів, не включених до виборчого бюлетеня для повторного голосування, - на п'ятнадцятий день після

опублікування рішення про призначення повторного голосування). Кошти виборчого фонду, не використані кандидатом, висунутим шляхом самовисування, не пізніш як на десятий день після офіційного оголошення результатів виборів перераховуються до державного бюджету.

11. У разі скасування рішення про реєстрацію кандидата залишки коштів його виборчого фонду не раніше ніж на десятий день з дня прийняття відповідного рішення у безспірному порядку перераховуються до державного бюджету.

12. Внесок, що надійшов до виборчого фонду після дня виборів (у разі включення кандидата до виборчого бюлетеня для повторного голосування - після дня повторного голосування), повертається банком відповідній особі за рахунок внеску, а в разі неможливості повернення перераховується до державного бюджету.

Стаття 97. Фінансова звітність про надходження та використання коштів виборчого фонду та її аналіз

1. Звітування про надходження та використання коштів виборчого фонду кандидата здійснюють розпорядники відповідних рахунків виборчого фонду.

2. Розпорядники поточних рахунків виборчого фонду кандидата подають у порядку, встановленому цим Кодексом, відповідні фінансові звіти розпоряднику накопичувального рахунку виборчого фонду.

Розпорядник накопичувального рахунку виборчого фонду кандидата подає відповідні фінансові звіти до партії (крім випадку, якщо кандидат висунутий шляхом самовисування), Центральної виборчої комісії та Національного агентства з питань запобігання корупції.

3. Розпорядники відповідних рахунків виборчого фонду кандидата подають у порядку та строки, встановлені цим Кодексом, два види фінансових звітів - проміжний та остаточний.

4. Розпорядник поточного рахунку виборчого фонду зобов'язаний не пізніш як за вісім днів до дня виборів подати розпоряднику накопичувального рахунку виборчого фонду проміжний фінансовий звіт про використання коштів відповідного поточного рахунку виборчого фонду за період з дня відкриття поточного рахунку виборчого фонду до дванадцятого дня до дня виборів. У разі призначення Центральною виборчою комісією повторного голосування розпорядник поточного рахунку виборчого фонду кандидата, включеного до виборчого бюлетеня для повторного голосування, зобов'язаний за шість днів до дня повторного голосування подати розпоряднику накопичувального рахунку виборчого фонду проміжний фінансовий звіт про використання коштів відповідного поточного рахунку виборчого фонду за період з дня прийняття рішення про включення кандидата до виборчого бюлетеня для повторного голосування до сьомого дня до дня повторного голосування.

Розпорядник поточного рахунку виборчого фонду зобов'язаний не пізніш як на сьомий день після дня виборів (у разі включення кандидата до виборчого бюлетеня для повторного голосування - не пізніш як на сьомий день після дня повторного голосування) подати розпоряднику накопичувального рахунку виборчого фонду остаточний фінансовий звіт про використання коштів відповідного поточного рахунку виборчого фонду.

5. Розпорядник накопичувального рахунку виборчого фонду зобов'язаний не пізніш як за п'ять днів до дня виборів подати до партії (крім випадку, якщо кандидат висунутий шляхом самовисування), Рахункової палати, Національного агентства з питань запобігання корупції та Центральної виборчої комісії проміжний

фінансовий звіт про надходження та використання коштів виборчого фонду за період з дня відкриття накопичувального рахунку виборчого фонду до дванадцятого дня до дня виборів (на паперових носіях та в електронному вигляді), який оприлюднюється на офіційних веб-сайтах партії (за наявності), Центральної виборчої комісії та Національного агентства з питань запобігання корупції не пізніше дня, наступного за днем його надходження. У разі призначення Центральною виборчою комісією повторного голосування розпорядник накопичувального рахунку виборчого фонду кандидата включеного до виборчого бюлетеня для повторного голосування, зобов'язаний за чотири дні до дня повторного голосування подати до партії (крім випадку, якщо кандидат висунутий шляхом самовисування), Центральної виборчої комісії та Національного агентства з питань запобігання корупції проміжний фінансовий звіт про надходження та використання коштів виборчого фонду за період з дня прийняття рішення про включення кандидата до виборчого бюлетеня для повторного голосування до сьомого дня до дня повторного голосування (на паперових носіях та в електронному вигляді), який оприлюднюється на офіційних веб-сайтах партії (за наявності), Центральної виборчої комісії та Національного агентства з питань запобігання корупції не пізніше дня, наступного за днем його надходження.

Розпорядник накопичувального рахунку виборчого фонду зобов'язаний не пізніш як на п'ятнадцятий день після дня виборів (у разі включення кандидата до виборчого бюлетеня для повторного голосування - не пізніш як на п'ятнадцятий день після дня повторного голосування) подати до партії (крім випадку, якщо кандидат висунутий шляхом самовисування), Центральної виборчої комісії та Національного агентства з питань запобігання корупції остаточний фінансовий звіт про надходження та використання коштів виборчого фонду (на паперових носіях та в електронному вигляді), який оприлюднюється на офіційних веб-сайтах партії (за наявності), Центральної виборчої комісії та Національного агентства з питань запобігання корупції не пізніше дня, наступного за днем його надходження.

У фінансових звітах, передбачених цією частиною, обов'язковому оприлюдненню підлягають прізвище, ім'я, по батькові та місце проживання фізичної особи (область, район, населений пункт). Інші відомості про фізичну особу, віднесені до інформації з обмеженим доступом, оприлюдненню не підлягають.

6. Аналіз фінансових звітів, передбачених частиною п'ятою цієї статті, здійснюється Рахунковою палатою та Національним агентством з питань запобігання корупції і полягає у встановленні відповідності звітних даних вимогам цього Кодексу, своєчасності подання звітів та відповідності звітних даних інформації, отриманій від банків, у яких відкрито рахунки виборчих фондів.

Центральна виборча комісія та Національне агентство з питань запобігання корупції не пізніш як за два дні до дня голосування (у разі проведення повторного голосування - за два дні до дня повторного голосування) оприлюднюють на своїх офіційних веб-сайтах аналіз фінансових звітів, передбачених абзацом першим частини п'ятої цієї статті, та не пізніш як на тридцятий день після дня голосування - аналіз фінансових звітів, передбачених абзацом другим частини п'ятої цієї статті.

У разі виявлення в ході аналізу фінансових звітів ознак порушення вимог законодавства Рахункова палата та Національне агентство з питань запобігання корупції у п'ятиденний строк з дня виявлення відповідних ознак письмово повідомляють про це відповідні органи, уповноважені забезпечити притягнення осіб, які вчинили порушення вимог законодавства, до передбаченої законом відповідальності або забезпечують притягнення відповідних осіб до такої відповідальності в межах своїх повноважень.

7. У фінансових звітах, передбачених частинами четвертою та п'ятою цієї статті, в обов'язковому порядку відображається інформація про всі надходження на накопичувальний та поточні рахунки

виборчого фонду кандидата, здійснені витрати та залишки коштів на відповідних рахунках, у тому числі інформація про дату надходження кожного внеску до виборчого фонду, його розмір, особу, яка здійснила внесок на відповідний рахунок виборчого фонду, назву партії (у разі здійснення внеску партією, яка висунула кандидата), призначення, дату здійснення і суму кожного платежу з відповідного рахунку виборчого фонду, отримувача кожного платежу.

8. Форми фінансових звітів, передбачених частинами четвертою та п'ятою цієї статті, і порядок проведення їх аналізу встановлюються Центральною виборчою комісією за погодженням з Рахунковою палатою та Національним агентством з питань запобігання корупції.

9. За рішенням Центральної виборчої комісії та у встановленому нею порядку фінансова звітність про надходження та використання коштів виборчого фонду, передбачена цією статтею, може подаватися до Рахункової палати, Центральної виборчої комісії та Національного агентства з питань запобігання корупції за допомогою електронних сервісів. В такому випадку паперова форма зазначеного звіту не подається.

Розділ VIII. ПЕРЕДВИБОРНА АГІТАЦІЯ

Стаття 51. Форми і засоби передвиборної агітації

1. Передвиборна агітація - це здійснення будь-якої діяльності з метою спонукання виборців голосувати за або не голосувати за певного кандидата, партію (організацію партії) - суб'єктів виборчого процесу. Передвиборна агітація може здійснюватися у будь-якій формі та будь-якими засобами, що не суперечать Конституції України та законам України.

Передвиборна агітація може проводитися у таких формах:

- 1) проведення зборів громадян, інших зустрічей з виборцями;
- 2) проведення мітингів, походів, демонстрацій;
- 3) проведення публічних дебатів, дискусій, "круглих столів", прес-конференцій щодо положень передвиборних програм та політичної діяльності кандидатів, партій (організацій партій) - суб'єктів виборчого процесу;
- 4) оприлюднення в друкованих та аудіовізуальних (електронних) засобах масової інформації політичної реклами, виступів, інтерв'ю, нарисів, відеофільмів, аудіо- та відеокліпів, інших публікацій та повідомлень;
- 5) розповсюдження виборчих листівок, плакатів та інших друкованих агітаційних матеріалів чи друкованих видань, в яких розміщено матеріали передвиборної агітації;
- 6) розміщення друкованих агітаційних матеріалів чи політичної реклами на носіях зовнішньої реклами;
- 7) проведення концертів, вистав, спортивних змагань, демонстрації фільмів та телепередач, проведення інших публічних заходів за підтримки кандидата, партії (організації партії) - суб'єкта виборчого процесу, а також оприлюднення інформації про таку підтримку;

8) публічні заклики голосувати за або не голосувати за кандидата, партію (організацію партії) - суб'єкта виборчого процесу або публічні оцінки їхньої діяльності;

9) встановлення агітаційних наметів;

10) в інших формах, що не суперечать [Конституції України](#) та законам України.

2. Громадяни України мають право вільно і всебічно обговорювати передвиборні програми кандидатів, партій (організацій партій) - суб'єктів виборчого процесу, політичні, ділові та особисті якості кандидатів, вести агітацію за або проти кандидатів, партій (організацій партій).

3. До передвиборної агітації не належать офіційні повідомлення в період виборчого процесу (без коментарів, які можуть мати агітаційний характер, а також відео-, аудіозаписів, кінозйомок, фотоілюстрацій) про дії кандидатів, пов'язані з виконанням ними посадових (службових) повноважень, передбачених [Конституцією України](#) або законами України.

4. Передвиборна агітація здійснюється за рахунок коштів виборчих фондів кандидатів, партій (організацій партій) - суб'єктів виборчого процесу, якщо інше не передбачено цим Кодексом.

Підтримка кандидатами (кандидатом), партією (організацією партії) - суб'єктом виборчого процесу від свого імені чи від імені висунутого ним кандидата (кандидатів) проведення концертів, вистав, спортивних змагань, демонстрації фільмів, телепередач, проведення інших публічних заходів, а також проведення зазначених публічних заходів на підтримку кандидата (кандидатів), суб'єкта їх висування може здійснюватися лише у разі повного фінансування таких заходів із коштів виборчого фонду відповідного суб'єкта виборчого процесу.

5. Прихована передвиборна агітація, а також розміщення або поширення матеріалів передвиборної агітації, не позначеної відповідно до вимог цього Кодексу, забороняються. Реклама друкованих видань (газет, журналів, книг), інших товарів та послуг з використанням прізвищ чи зображень (портретів) кандидатів, назв чи символіки політичних партій - суб'єктів виборчого процесу вважається передвиборною агітацією. До передвиборної агітації також належить використання символіки (гімну, прапора, розпізнавального знака, девізу) або логотипів партії - суб'єкта відповідного виборчого процесу, використання передвиборних слоганів, гасел кандидатів, партій (організацій партій) - суб'єктів відповідного виборчого процесу, а так само повідомлення про проведення видовищних чи інших публічних заходів на підтримку партії, кандидата або про підтримку зазначених заходів кандидатами, партіями (організаціями партій) - суб'єктами відповідного виборчого процесу, а також привернення уваги до участі у таких заходах партій чи певних осіб як кандидатів.

6. Офіційні повідомлення в період виборчого процесу про дії кандидатів, які є посадовими особами органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим чи органів місцевого самоврядування, пов'язані з виконанням ними посадових (службових) повноважень, передбачених [Конституцією України](#) та законами України, і підготовлені у порядку, передбаченому [Законом України](#) "Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації", не належать до передвиборної агітації. Такі офіційні повідомлення не повинні містити коментарів агітаційного характеру, а також відео-, аудіозаписів, кінозйомок, фотоілюстрацій про дії зазначених осіб як кандидатів.

У таких повідомленнях забороняється згадка про участь у виборах відповідних осіб чи про наміри щодо їхньої діяльності у разі обрання.

7. Кандидат, партія (організація партії) - суб'єкт виборчого процесу має право на договірній основі за рахунок коштів власного виборчого фонду орендувати будинки і приміщення усіх форм власності для проведення зборів, дебатів, дискусій та інших публічних заходів передвиборної агітації.

8. У разі якщо будинок (приміщення) незалежно від форми власності було надано для проведення публічного заходу чи передвиборної агітації за одного кандидата, партію (організацію партії), власник (володар, користувач) цього будинку (приміщення) не має права відмовити в його наданні на тих самих умовах іншому кандидату, іншій партії (організації партії). Зазначена вимога не стосується приміщень, що перебувають у власності чи постійному користуванні кандидатів, партій (організацій партій) - суб'єктів виборчого процесу.

Юридичні та фізичні особи - розповсюджувачі зовнішньої реклами, які надають рекламні засоби (носії зовнішньої реклами) для розміщення агітаційних матеріалів (політичної реклами), повинні забезпечити рівний доступ та рівні умови для кандидатів, партій (організацій партій) - суб'єктів виборчого процесу **та рівну кількість розповсюджуючого матеріала по кожному кандидату. Порушення кількісного показника за заявою опонентів карається позбавленням ліцензії у судовому порядку. Несплата вартості участі у передачі суб'єктом виборчого процесу не є пом'якшувальним фактом.**

9. Інформаційні агентства надають приміщення для проведення прес-конференцій кандидатам, суб'єктам їх висування на умовах рівного доступу та рівної оплати. Суб'єкт виборчого процесу здійснює оплату за використання приміщення для проведення прес-конференцій, наданого інформаційним агентством, за рахунок коштів свого виборчого фонду. Без укладання договору і попередньої оплати з відповідного виборчого фонду приміщення для проведення прес-конференцій не надається.

10. Кандидати, партії (організації партій) - суб'єкти виборчого процесу сприяють доступу виборців до агітаційних матеріалів без дискримінації, зокрема шляхом виготовлення друкованих та аудіовізуальних матеріалів у доступних форматах, приведення офіційних веб-сайтів у відповідність із стандартами доступності, а також в інший спосіб, не заборонений законодавством.

Стаття 52. Строки проведення передвиборної агітації

1. Передвиборна агітація розпочинається кандидатом, партією (організацією партії) наступного дня після дня прийняття виборчою комісією рішення про реєстрацію кандидата (кандидатів) і закінчується о 24 годині останньої п'ятниці перед днем голосування.

2. Агітація перед повторним голосуванням розпочинається з дня, наступного після дня призначення повторного голосування, і закінчується о 24 годині останньої п'ятниці перед днем повторного голосування.

3. Передвиборна агітація у період виборчого процесу поза строками, встановленими у цій статті, забороняється.

Передвиборна агітація напередодні дня голосування та в день голосування забороняється. У цей час забороняється також проведення масових акцій (зборів, мітингів, походів, демонстрацій) від імені кандидата, партії (організації партії), розповсюдження агітаційних матеріалів, демонстрація фільмів, телепередач, проведення концертів, вистав, спортивних змагань тощо за участю кандидатів, партій (організацій партій), а також публічні оголошення про підтримку кандидатом, партією (організацією партії) проведення концертів, вистав, спортивних змагань, демонстрації фільмів, телепередач чи інших публічних заходів.

Стаття 53. Матеріали передвиборної агітації

1. Кандидат, партія (організація партії) - суб'єкти виборчого процесу можуть на власний розсуд виготовляти матеріали передвиборної агітації за рахунок і в межах коштів свого виборчого фонду. Кандидат, партія (організація партії) - суб'єкт виборчого процесу можуть також виготовляти друковані матеріали передвиборної агітації з використанням обладнання, що їм належить. Відомості, що містяться у таких матеріалах, повинні відповідати вимогам законодавства.

2. Друковані матеріали передвиборної агітації повинні містити відомості про підприємство, що здійснило друк, або інформацію, що друк здійснено з використанням обладнання відповідного кандидата або партії (організації партії), яка висунула кандидата (кандидатів), їх тираж, інформацію про осіб, відповідальних за випуск, та замовника відповідних матеріалів.

3. Місцеві органи виконавчої влади, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування не пізніше як у перший день виборчого процесу відповідних виборів відводять місця та обладнують стенди, дошки оголошень у людних місцях для розміщення матеріалів передвиборної агітації.

Стаття 54. Загальний порядок використання засобів масової інформації

1. Передвиборна агітація з використанням засобів масової інформації проводиться з дотриманням принципу рівних умов та в порядку, передбаченому цим Кодексом.

2. Передвиборна агітація у засобах масової інформації за рахунок коштів виборчого фонду кандидата, партії (організації партії) - суб'єкта виборчого процесу здійснюється на умовах рівної оплати за одиницю друкованої площі та одиницю ефірного часу і обмежується лише граничним розміром витрат виборчого фонду.

3. Розцінки вартості одиниці друкованої площі та одиниці ефірного часу для проведення передвиборної агітації за рахунок коштів виборчих фондів встановлюються відповідним засобом масової інформації не пізніше як у перший день виборчого процесу відповідних виборів. При цьому засоби масової інформації можуть розрахувати такі розцінки вартості одиниці друкованої площі чи одиниці ефірного часу окремо для робочих днів і окремо для вихідних та святкових днів, а також окремо для різних за кількістю потенційної аудиторії періодів ефірного часу чи друкованої площі.

Розцінки вартості одиниці друкованої площі та одиниці ефірного часу для проведення передвиборної агітації не можуть змінюватися протягом виборчого процесу. Засіб масової

інформації не може надавати знижку на оплату окремому кандидату, партії (організації партії) - суб'єкту виборчого процесу.

4. Засіб масової інформації, який надав ефірний час або друковану площу одному кандидату, партії (організації партії) - суб'єкту виборчого процесу, не може відмовити у наданні ефірного часу чи друкованої площі на тих самих умовах іншому кандидату, партії (організації партії). Ця вимога не поширюється на засоби масової інформації, засновниками (власниками) яких є партії (організації партії) - суб'єкти виборчого процесу.

Стаття 55. Порядок використання електронних (аудіовізуальних) засобів масової інформації

1. Телерадіоорганізації, які мають намір розміщувати матеріали передвиборної агітації, зобов'язані не пізніше як на третій день після початку виборчого процесу відповідних виборів опублікувати в друкованих засобах масової інформації розцінки вартості однієї хвилини (секунди) ефірного часу. Телерадіоорганізації, які ведуть мовлення на загальнонаціональних каналах, здійснюють таку публікацію в газетах "Голос України" та "Урядовий кур'єр", регіональні та місцеві телерадіоорганізації - у відповідних регіональних та місцевих друкованих засобах масової інформації.

У разі неопублікування розцінок вартості ефірного часу в зазначені строки розміщення агітаційних матеріалів в ефірі відповідної телерадіоорганізації забороняється.

2. Протягом 20 хвилин до і після теле-, радіотрансляції передвиборної агітаційної теле-, радіопрограми кандидата, партії (організації партії) забороняється у будь-якій формі коментувати чи оцінювати зміст передвиборної агітаційної програми, надавати будь-яку інформацію щодо відповідних кандидата, партії (організації партії).

3. Ефірний час за рахунок коштів виборчого фонду кандидата, партії (організації партії) надається на підставі угоди, що укладається між розпорядником поточного рахунку виборчого фонду кандидата, партії (організації партії) та телерадіоорганізацією. Без укладення такої угоди та надходження коштів на рахунок телерадіоорганізації надання ефірного часу забороняється.

4. Телерадіоорганізації зобов'язані здійснювати аудіо-, відеозапис усіх передач, що містять передвиборну агітацію, і зберігати відповідні матеріали протягом тридцяти днів після офіційного оголошення (офіційного оприлюднення) результатів виборів.

5. Телерадіоорганізації за письмовими запитами Центральної виборчої комісії, територіальної виборчої комісії, Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення зобов'язані надавати всю інформацію про виділення ефірного часу для проведення передвиборної агітації, а в разі необхідності - копії відповідних угод, платіжних документів та аудіо-, відеозаписи передач на відповідних носіях інформації.

6. Замовниками політичної реклами, що поширюється за рахунок коштів виборчих фондів кандидатів, партій (організацій партій) під час виборчого процесу для показу телерадіоорганізаціями, можуть бути лише відповідні кандидати, партії (організації партії). Протягом демонстрації політичної реклами, що поширюється за рахунок коштів виборчого фонду партії (організації партії), обов'язково демонструється прізвище, ім'я та по батькові або

найменування замовника у формі текстового повідомлення, яке має бути виконане контрастним кольором до фону, займати не менше 15 відсотків площі екрана та бути прийнятним для глядача.

7. Матеріали передвиборної агітації з використанням електронних (аудіовізуальних) засобів масової інформації повинні титруватися та/або перекладатися на українську жестову мову з метою забезпечення їх доступності для осіб з порушеннями зору та слуху з урахуванням вимог, встановлених Національною радою України з питань телебачення і радіомовлення.

Стаття 56. Порядок використання друкованих засобів масової інформації

1. Кандидат, партія (організація партії) - суб'єкти виборчого процесу мають право за рахунок коштів власного виборчого фонду публікувати агітаційні матеріали в друкованих засобах масової інформації.

2. Агітаційні матеріали, зазначені у частині першій цієї статті, публікуються на підставі угоди, що укладається між розпорядником поточного рахунку виборчого фонду кандидата, партії (організації партії) та редакцією друкованого засобу масової інформації. Без укладення угоди та надходження коштів на рахунок редакції друкованого засобу масової інформації публікація таких матеріалів забороняється.

3. Редакції друкованих засобів масової інформації усіх форм власності за письмовими запитами Центральної виборчої комісії, територіальної виборчої комісії зобов'язані надавати їм інформацію про використання друкованої площі для розміщення агітаційних матеріалів кандидатів, партій (організацій партій), а в разі необхідності - надсилати копії відповідних угод, платіжних документів та відповідні публікації.

4. Друковані засоби масової інформації, які мають намір розміщувати матеріали передвиборної агітації, зобов'язані не пізніше як на третій день після початку виборчого процесу відповідних виборів опублікувати розцінки одиниці вартості друкованої площі. Загальнодержавні друковані засоби масової інформації здійснюють таку публікацію в газетах "Голос України" та "Урядовий кур'єр", а регіональні та місцеві - у відповідних друкованих засобах масової інформації.

У разі неопублікування розцінок вартості друкованої площі в зазначені строки розміщення агітаційних матеріалів у відповідних друкованих засобах масової інформації забороняється.

Стаття 57. Обмеження щодо ведення передвиборної агітації

1. Участь у передвиборній агітації забороняється:

1) іноземцям та особам без громадянства, у тому числі шляхом журналістської діяльності чи у формі участі у концертах, виставах, спортивних змаганнях, інших публічних заходах, що проводяться на підтримку чи за підтримки кандидата (кандидатів) чи суб'єкта їх висування;

2) органам виконавчої влади, органам влади Автономної Республіки Крим та органам місцевого самоврядування, правоохоронним органам і судам, їх посадовим і службовим особам у робочий час (крім випадків, якщо така особа є кандидатом на відповідних виборах);

3) членам виборчих комісій під час виконання обов'язків членів виборчих комісій на строк здійснення повноважень.

Забороняється проведення агітаційних заходів, розповсюдження матеріалів передвиборної агітації, демонстрація агітаційних фільмів чи кліпів, розповсюдження виборчих листівок, плакатів, інших друкованих агітаційних матеріалів чи друкованих видань, у яких розміщено матеріали передвиборної агітації, публічні заклики голосувати за чи не голосувати за партії - суб'єктів виборчого процесу, кандидатів на відповідних виборах або публічна оцінка діяльності таких партій чи кандидатів, під час проведення заходів, організованих органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, державними чи комунальними підприємствами, закладами, установами, організаціями.

2. У військових частинах (формуваннях), в установах виконання покарань і слідчих ізоляторах передвиборна агітація обмежується. Відвідування військових частин (формувань), установ виконання покарань і слідчих ізоляторів окремими кандидатами чи їх довіреними особами, представниками або уповноваженими особами партій (організацій партій) забороняється. Зустрічі таких осіб з виборцями організуються відповідними окружними виборчими комісіями разом з командирами військових частин (формувань) або керівниками установ виконання покарань і слідчих ізоляторів з обов'язковим повідомленням не пізніше як за три дні до дня зустрічі всіх довірених осіб кандидатів, уповноважених осіб партій (організацій партій) у відповідному територіальному виборчому окрузі.

3. Поширення у будь-якій формі матеріалів, що містять заклики до ліквідації незалежності України, зміни конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, підриву її безпеки, незаконного захоплення державної влади, пропаганду війни, насильства та розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, посягання на права і свободи людини, здоров'я населення, забороняється.

4. Засобам масової інформації, їх посадовим та службовим особам і творчим працівникам під час виборчого процесу у своїх матеріалах і передачах, не обумовлених угодами, укладеними відповідно до вимог частини третьої статті 55 і частини другої статті 56 цього Кодексу, забороняється агітувати за або проти кандидатів, партій (організацій партій), оцінювати їхні передвиборні програми або надавати їм перевагу в будь-якій формі.

5. Забороняється поширення завідомо неправдивих відомостей про кандидата, партію (організацію партії) - суб'єктів виборчого процесу. Засіб масової інформації, що оприлюднив інформацію, яку кандидат, партія (організація партії) вважають явно недостовірною, не пізніше як через три дні після дня оприлюднення таких матеріалів, але не пізніше як за два дні до дня виборів зобов'язаний надати кандидату, партії (організації партії), стосовно яких поширено недостовірні відомості, на їхню вимогу можливість спростувати такі матеріали: надати такий самий ефірний час відповідно на телебаченні чи радіо або опублікувати в друкованому засобі масової інформації наданий кандидатом чи партією (організацією партії) матеріал, який має бути набраний таким самим шрифтом і розміщений під рубрикою "Спростування" на тому самому місці шпальти в обсязі не меншому, ніж обсяг повідомлення, що спростовується. Спростування повинно містити посилання на відповідну публікацію в друкованому засобі масової інформації, передачу на телебаченні або радіо та на факти, що спростовуються. Спростування має бути оприлюднено без додатків, коментарів і скорочень та здійснюється за рахунок коштів засобу масової інформації.

6. Забороняється проведення передвиборної агітації або надання виборцям, закладам, установам, організаціям незалежно від їх підпорядкування та форми власності грошей, подарункових сертифікатів, продуктів харчування та спиртних напоїв, товарів (крім матеріалів передвиборної агітації, виготовлених за рахунок виборчого фонду, що містять візуальні зображення партійної символіки та брендуння виборчої кампанії, згадування імені або зображення кандидата, який балотується на виборах, такі як плакати, листівки, календарі, блокноти, ручки, запальнички, сірники, значки, бейджі, USB-флешки, вимпели, прапори, книги, пакети, футболки, кепки, шарфи, парасолі та інші матеріали передвиборної агітації, вартість яких не перевищує 6 відсотків неоподаткованого мінімуму доходів громадян), пільг, переваг, послуг, робіт, цінних паперів, кредитів, лотерейних білетів, інших матеріальних та нематеріальних активів, у тому числі від імені благодійних організацій, засновниками або членами яких є кандидат (кандидати), партія (місцева організація партії), та інших благодійних організацій, що супроводжується закликами або пропозиціями голосувати чи не голосувати за певного кандидата (кандидатів), партію (місцеву організацію партії) або згадуванням імені кандидата, назви партії (місцевої організації партії), символіки партії.

Передвиборна агітація або надання виборцям, закладам, установам, організаціям незалежно від їх підпорядкування та форми власності грошей, продуктів харчування та спиртних напоїв, товарів (крім матеріалів передвиборної агітації, виготовлених за рахунок виборчого фонду, що містять візуальні зображення партійної символіки та брендуння виборчої кампанії, згадування імені або зображення кандидата, який балотується на виборах, такі як плакати, листівки, календарі, блокноти, ручки, запальнички, сірники, значки, бейджі, USB-флешки, вимпели, прапори, книги, пакети, футболки, кепки, шарфи, парасолі та інші матеріали передвиборної агітації, вартість яких не перевищує 6 відсотків неоподаткованого мінімуму доходів громадян), пільг, переваг, послуг, робіт, цінних паперів, кредитів, лотерейних білетів, інших матеріальних та нематеріальних активів, що супроводжується закликами або пропозиціями голосувати чи не голосувати за певного кандидата (кандидатів), згадуванням імені такого кандидата (кандидатів) або партійної символіки, вважається підкупом виборців.

7. Центральна виборча комісія не пізніше як на десятий день після початку виборчого процесу загальнодержавних виборів, чергових місцевих виборів розміщує на своєму офіційному веб-сайті роз'яснення щодо заборони надання грошових коштів чи безоплатно або на пільгових умовах товарів, послуг, робіт, цінних паперів, кредитів, лотерей, інших матеріальних цінностей (непрямого підкупу).

8. Включення до інформаційних теле-, радіопрограм передвиборних агітаційних матеріалів кандидатів, партій (організацій партій) або політичної реклами забороняється. Політична реклама повинна бути відокремлена від інших матеріалів і позначена як така.

9. Забороняється переривати передачі передвиборних програм кандидатів, партій (організацій партій) рекламою товарів, робіт, послуг та іншими повідомленнями. Забороняється розміщення політичної реклами в одному блоці з комерційною чи соціальною рекламою або використання комерційної чи соціальної реклами для здійснення передвиборної агітації у будь-якій формі.

10. Забороняється проведення передвиборної агітації в іноземних засобах масової інформації, що діють на території України.

11. Забороняється розміщення друкованих передвиборних агітаційних матеріалів, політичної реклами та повідомлень про перебіг виборчого процесу на пам'ятках архітектури, а також у місцях, де такі матеріали можуть перешкоджати безпеці дорожнього руху.

12. Кандидатам на відповідних виборах, які займають посади, у тому числі за сумісництвом, в органах виконавчої влади, органах влади Автономної Республіки Крим та органах місцевого самоврядування, державних, комунальних підприємствах, закладах, установах, організаціях, військових частинах (формуваннях), забороняється залучати для передвиборної агітації або використовувати для будь-якої роботи, пов'язаної з проведенням передвиборної агітації, підлеглих їм осіб, службовий транспорт, зв'язок, устаткування, приміщення, інші об'єкти та ресурси за місцем роботи, а також використовувати службові чи виробничі наради, збори колективу для проведення передвиборної агітації.

13. Забороняється виготовлення та поширення друкованих передвиборних агітаційних матеріалів, що не містять відомостей про підприємство, яке здійснило друк, тираж, інформацію про осіб, відповідальних за випуск, та замовника таких матеріалів.

14. Публікація агітаційних матеріалів у засобах масової інформації, поширення виборчих листівок, розклеювання виборчих плакатів, публічні заклики голосувати за чи проти кандидатів, партій (організацій партій), розповсюдження політичної реклами з часу припинення передвиборної агітації забороняються. Передвиборні агітаційні матеріали знімаються з 24 години останньої п'ятниці, що передує дню виборів чи дню повторного голосування, відповідними службами місцевих органів виконавчої влади, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування.

15. Забороняється використання приміщень, в яких розташовуються органи державної влади, органи влади Автономної Республіки Крим та органи місцевого самоврядування, для проведення заходів передвиборної агітації.

16. Забороняється розміщення агітаційних матеріалів та політичної реклами на будинках і в приміщеннях органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій державної та комунальної власності.

17. Розміщення матеріалів передвиборної агітації у транспортних засобах громадського користування та на їх зовнішній поверхні, у тому числі таксі, розміщення таких матеріалів у приміщеннях та на будівлях станцій метрополітену, автобусних та залізничних вокзалів, портів та аеропортів, зупинках громадського транспорту, а також розповсюдження матеріалів передвиборної агітації через телерадіотрансляційні або інші інформаційні мережі сповіщення пасажирів та інформаційні табло у приміщеннях станцій та вагонах метрополітену, автобусних та залізничних вокзалів, портів та аеропортів, на зупинках громадського транспорту, на проїзних разових, місячних чи інших квитках забороняється.

18. У разі надходження до Центральної виборчої комісії, окружної або територіальної виборчої комісії заяви чи іншого повідомлення про порушення, що мають ознаки вчинення кримінального чи адміністративного правопорушення, відповідна виборча комісія невідкладно надсилає зазначене повідомлення до відповідних правоохоронних органів.

Розділ ІХ. ОФІЦІЙНІ СПОСТЕРІГАЧІ

Стаття 58. Офіційні спостерігачі

1. У виборчому процесі можуть брати участь офіційні спостерігачі від кандидатів, партій (організацій партій) - суб'єктів виборчого процесу, від громадських організацій, яким у порядку, встановленому цим Кодексом, надано дозвіл мати офіційних спостерігачів на відповідних виборах.

Офіційні спостерігачі від іноземних держав та міжнародних організацій можуть вести спостереження за ходом виборчого процесу. Офіційний спостерігач від іноземних держав та міжнародних організацій не є суб'єктом виборчого процесу.

2. Право суб'єкта виборчого процесу мати офіційних спостерігачів визначається цим Кодексом для кожного типу виборів.

3. Офіційним спостерігачем може бути виборець (крім офіційних спостерігачів від іноземних держав, міжнародних організацій). Офіційним спостерігачем не може бути:

1) особа, яка є громадянином (підданим) держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором або державою-окупантом;

2) особа, пропозиції стосовно якої ініційовано або внесено державою, визнаною Верховною Радою України державою-агресором або державою-окупантом;

3) член виборчої комісії;

4) посадова або службова особа органу виконавчої влади, органів прокуратури або суду, правоохоронних органів, інших державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим чи органів місцевого самоврядування;

5) військовослужбовець, поліцейський, співробітник Служби безпеки України, особа рядового чи начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України;

6) особа, яка проходить альтернативну (невійськову) службу;

7) особа, яка має судимість за вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, кримінального правопорушення проти виборчих прав громадян чи корупційного кримінального правопорушення, що не погашена або не знята в установленому законом порядку.

4. Повноваження офіційних спостерігачів починаються з дня їх реєстрації відповідною виборчою комісією у порядку, передбаченому цим Кодексом, і припиняються після офіційного оголошення (офіційного оприлюднення) Центральною виборчою комісією, територіальною виборчою комісією результатів відповідних виборів, якщо інше не встановлено цим Кодексом.

У разі проведення повторного голосування офіційні спостерігачі на відповідних виборах продовжують здійснювати свої повноваження під час організації підготовки та проведення повторного голосування, їхні повноваження припиняються після офіційного оголошення (офіційного оприлюднення) результатів відповідних виборів.

5. Офіційний спостерігач від суб'єкта виборчого процесу, громадської організації здійснює спостереження за виборами у межах відповідного територіального округу, в якому він

zareєстрований як спостерігач. Офіційний спостерігач від громадської організації, zareєстрований Центральною виборчою комісією, здійснює спостереження за виборами на всій території загальнодержавного округу.

6. Виборча комісія, яка zareєструвала офіційного спостерігача, може достроково припинити його повноваження у разі встановлення фактів грубого або систематичного порушення ним [Конституції України](#) та законів України. Про припинення повноважень офіційного спостерігача приймається мотивоване рішення.

7. Повноваження офіційного спостерігача від партії (організації партії), кандидата, висунутого партією (організацією партії), вважаються припиненими з моменту втрати відповідною партією (організацією партії) статусу суб'єкта виборчого процесу.

Стаття 59. Офіційні спостерігачі від іноземних держав, міжнародних організацій

1. Офіційні спостерігачі від іноземних держав, міжнародних організацій акредитуються Центральною виборчою комісією. Пропозиції щодо їх акредитації подаються до Центральної виборчої комісії не пізніше як за сім днів до дня голосування на загальнодержавних виборах та не пізніше як за десять днів до дня голосування на місцевих виборах безпосередньо або через Міністерство закордонних справ України. Порядок акредитації офіційних спостерігачів від іноземних держав та міжнародних організацій визначається Центральною виборчою комісією.

2. Громадяни України не можуть бути акредитовані як офіційні спостерігачі від іноземних держав чи міжнародних організацій. Громадяни України або іноземці чи особи без громадянства, які володіють українською мовою, можуть супроводжувати акредитованих офіційних спостерігачів від іноземних держав, міжнародних організацій на території виборчих дільниць та під час засідань виборчих комісій виключно для виконання функцій перекладача (не більше однієї особи з кожним офіційним спостерігачем).

3. Рішення про акредитацію офіційних спостерігачів від іноземних держав, міжнародних організацій приймається Центральною виборчою комісією не пізніше як за п'ять днів до дня голосування.

4. Центральна виборча комісія видає офіційним спостерігачам від іноземних держав, міжнародних організацій посвідчення за встановленою нею формою.

5. Офіційні спостерігачі від іноземних держав, міжнародних організацій здійснюють свої повноваження на території України.

6. Офіційний спостерігач від іноземної держави, міжнародної організації має право:

1) бути присутнім на зустрічах кандидатів, їх довірених осіб, представників, уповноважених осіб партій (організацій партій) - суб'єктів виборчого процесу з виборцями, на передвиборних зборах, мітингах, засіданнях виборчих комісій;

2) ознайомлюватися з матеріалами передвиборної агітації;

3) бути присутнім із дотриманням вимог цього Кодексу на засіданнях, перебувати у приміщеннях дільничних, окружних виборчих комісій, спостерігати з будь-якої відстані за діями членів виборчої комісії, не заважаючи при цьому членам виборчої комісії фізично;

4) здійснювати фото-, відеозйомку та аудіозапис без порушення при цьому таємниці голосування виборців;

5) після проведення виборів висловлювати свої пропозиції щодо організації проведення відповідних виборів та вдосконалення законодавства України з урахуванням міжнародного досвіду, проводити прес-конференції з додержанням вимог законодавства України;

6) утворювати разом з іншими спостерігачами від іноземних держав, міжнародних організацій тимчасові групи спостерігачів для координації їхньої діяльності в межах повноважень, передбачених цим Кодексом;

7) отримувати копії протоколів, інших документів у випадках, передбачених цим Кодексом.

7. Офіційні спостерігачі від іноземних держав, міжнародних організацій здійснюють спостереження за виборчим процесом самостійно і незалежно з урахуванням обмежень, встановлених [частиною десятою](#) цієї статті.

8. Міністерство закордонних справ України, інші органи виконавчої влади, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування та виборчі комісії повинні сприяти офіційним спостерігачам від іноземних держав, міжнародних організацій у здійсненні ними своїх повноважень.

9. Фінансове і матеріальне забезпечення діяльності офіційних спостерігачів від іноземних держав, міжнародних організацій здійснюється за рахунок коштів держав чи організацій, що скерували їх в Україну, або за рахунок власних коштів зазначених спостерігачів.

10. Офіційні спостерігачі від іноземних держав, міжнародних організацій не мають права втручатися у роботу виборчих комісій, чинити дії, що порушують законний хід виборчого процесу або неправомірно перешкоджають членам виборчої комісії здійснювати свої повноваження; заповнювати замість виборця (у тому числі на його прохання) виборчий бюлетень або іншим чином порушувати таємницю голосування та використовувати свій статус у діяльності, не пов'язаній із спостереженням за ходом виборчого процесу. Зазначене обмеження поширюється також на осіб, які відповідно до [частини другої](#) цієї статті супроводжують офіційних спостерігачів, під час безпосередньої роботи з офіційним спостерігачем від іноземної держави, міжнародної організації.

Стаття 60. Офіційні спостерігачі від громадських організацій

1. Громадська організація, до статутної діяльності якої належать питання виборчого процесу та спостереження за ним, зареєстрована в установленому законом порядку, може звернутися до Центральної виборчої комісії не пізніше як за п'ятдесят днів до дня голосування на загальнодержавних виборах та не пізніше як за сорок днів - на місцевих виборах з клопотанням про дозвіл мати офіційних спостерігачів під час відповідних виборів.

До клопотання, підписаного керівником громадської організації та засвідченого печаткою організації, додається копія статуту громадської організації, засвідчена в порядку, встановленому [Законом України "Про нотаріат"](#), після початку виборчого процесу.

Порядок надання дозволу громадським організаціям мати офіційних спостерігачів під час виборів встановлюється Центральною виборчою комісією.

2. Центральна виборча комісія не пізніше як на п'ятий день з дня отримання клопотання приймає рішення про надання дозволу громадській організації мати офіційних спостерігачів або про відмову в наданні такого дозволу.

Підставою для відмови у наданні дозволу мати офіційних спостерігачів може бути лише порушення громадською організацією вимог, встановлених [частиною першою](#) цієї статті. Копія рішення про надання дозволу громадській організації мати офіційних спостерігачів або про відмову в наданні такого дозволу видається представнику громадської організації не пізніше наступного дня після прийняття такого рішення. Громадська організація має право оскаржити до суду рішення про відмову в наданні їй дозволу мати офіційних спостерігачів.

3. Невідкладно після завершення розгляду відповідних клопотань громадських організацій Центральна виборча комісія оприлюднює на своєму офіційному веб-сайті перелік громадських організацій, яким надано дозвіл мати офіційних спостерігачів на відповідних виборах.

4. Офіційні спостерігачі від громадської організації у визначених цим Кодексом випадках реєструються Центральною виборчою комісією, відповідною окружною або територіальною виборчою комісією. Реєстрація здійснюється за поданням керівника громадської організації.

У поданні про реєстрацію офіційного спостерігача зазначаються його прізвище, власне ім'я (усі власні імена) та по батькові (за наявності), число, місяць і рік народження, відомості про громадянство, місце роботи (заняття), займану посаду, місце проживання та адреса житла, номери контактних телефонів, відомості про відсутність судимості за вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, кримінального правопорушення проти виборчих прав громадян чи корупційного кримінального правопорушення, що не погашена або не знята в установленому законом порядку, а також номер та дата рішення Центральної виборчої комісії про дозвіл громадській організації мати офіційних спостерігачів на відповідних виборах.

До подання додаються заява про згоду зазначеної особи бути офіційним спостерігачем від відповідної громадської організації, копія паспорта громадянина України (копія першої та другої сторінок паспорта громадянина України у вигляді паспортної книжечки або копія лицьового та зворотного боків паспорта громадянина України у вигляді картки) або копія першої та другої сторінок тимчасового посвідчення громадянина України (для осіб, недавно прийнятих до громадянства України).

5. Подання про реєстрацію офіційного спостерігача від громадської організації (на паперовому носії та в електронному вигляді) за підписом керівника організації (уповноваженого на підставі довіреності представника громадської організації), що засвідчується печаткою громадської організації, вноситься до Центральної виборчої комісії, відповідної окружної або територіальної виборчої комісії не пізніше як за п'ять днів до дня голосування.

6. Відповідна окружна або територіальна виборча комісія здійснює реєстрацію офіційних спостерігачів у відповідному територіальному окрузі, забезпечує виготовлення та видачу їм посвідчення за формою, встановленою Центральною виборчою комісією, не пізніше ніж на третій день після внесення подання.

7. Підставою для відмови у реєстрації офіційного спостерігача від громадської організації може бути недотримання вимог, встановлених частинами четвертою і п'ятою цієї статті та частиною третьою статті 58 цього Кодексу.

9. Офіційний спостерігач від громадської організації має право:

1) бути присутнім із дотриманням вимог цього Кодексу на засіданнях окружної, територіальної (територіальних), дільничних виборчих комісій відповідного виборчого округу;

2) бути присутнім на зустрічах кандидатів, їх довірених осіб, представників, уповноважених осіб партій (організацій партій) - суб'єктів виборчого процесу з виборцями, на передвиборних зборах, мітингах;

3) перебувати на виборчих дільницях під час голосування, спостерігати з будь-якої відстані за діями членів виборчої комісії, не заважаючи при цьому членам виборчої комісії фізично;

4) здійснювати фото-, відеозйомку та аудіозапис без порушення при цьому таємниці голосування виборців;

5) бути присутнім під час голосування виборців за місцем їх перебування;

6) звертатися у порядку, встановленому цим Кодексом, до виборчих комісій в межах відповідного територіального округу із заявою чи скаргою щодо усунення порушень цього Кодексу в разі їх виявлення;

7) скласти акт про виявлення порушень цього Кодексу, що підписується ним та не менш як двома виборцями, які засвідчують факт такого порушення, із зазначенням їхніх прізвищ, імен, по батькові, місця проживання та адреси житла, та подати його до відповідної виборчої комісії чи до суду;

8) вживати необхідних заходів у межах законодавства щодо припинення протиправних дій під час голосування та підрахунку голосів виборців на виборчій дільниці;

10) реалізовувати інші права, передбачені цим Кодексом для офіційних спостерігачів.

10. Офіційний спостерігач від громадської організації не має права:

1) втручатися в роботу виборчої комісії, чинити дії, що порушують хід виборчого процесу або перешкоджають членам виборчої комісії здійснювати свої повноваження;

2) заповнювати замість виборця (у тому числі на його прохання) виборчий бюлетень;

3) бути присутнім при заповненні виборцем виборчого бюлетеня у кабіні (кімнаті) або іншим чином порушувати таємницю голосування.

11. У разі порушення офіційним спостерігачем від громадської організації вимог частини десятої цієї статті виборча комісія виносить йому попередження. У разі повторного або грубого порушення вимог частини десятої цієї статті виборча комісія може позбавити офіційного

спостерігача від громадської організації права бути присутнім на засіданні виборчої комісії в порядку, встановленому цим Кодексом.

12. Громадська організація має право відкликати свого офіційного спостерігача, звернувшись до відповідної виборчої комісії, яка його зареєструвала, з письмовою заявою про припинення повноважень такого спостерігача, та подати документи для реєстрації іншої особи в порядку, встановленому цим Кодексом.

13. Офіційний спостерігач від громадської організації має право у будь-який час звернутися до виборчої комісії, яка його зареєструвала, із заявою про складення своїх повноважень. На підставі такої заяви виборча комісія приймає рішення про скасування реєстрації офіційного спостерігача, копія якого надається або направляється керівнику відповідної громадської організації.

Розділ X. ПІДГОТОВКА ТА ПРОВЕДЕННЯ ГОЛОСУВАННЯ

Стаття 61. Матеріально-технічне забезпечення підготовки та проведення виборів

1. Місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування або інші органи (посадові особи), які відповідно до закону здійснюють їх повноваження, їх посадові та службові особи зобов'язані сприяти виборчим комісіям у реалізації їх повноважень:

- 1) надавати їм необхідні приміщення для організації їх роботи;
- 2) забезпечувати охорону приміщень виборчих комісій, а також охорону виборчої документації;

Органи Національної поліції України зобов'язані не пізніше як за вісім днів до дня виборів забезпечити цілодобову охорону приміщень виборчих комісій, а також у разі необхідності, за зверненням Центральної виборчої комісії, - органів ведення Державного реєстру виборців.

Стаття 62. Приміщення виборчої комісії

Приміщення виборчих комісій всіх рівнів повинні відповідати вимогам цього Кодексу, а також встановленим вимогам щодо санітарних і технічних норм, державним будівельним нормам, в тому числі щодо безперешкодного доступу для осіб з порушенням здоров'я (у зв'язку з інвалідністю, тимчасовим розладом здоров'я, віком) та інших маломобільних груп населення.

Нормативи облаштування приміщення виборчої комісії встановлюються Центральною виборчою комісією.

У разі якщо приміщення **окружної** виборчої комісії неможливо повністю пристосувати для потреб осіб з порушенням здоров'я (у зв'язку з інвалідністю, тимчасовим розладом здоров'я, віком) та інших маломобільних груп населення, відповідні місцеві органи виконавчої влади та

органи місцевого самоврядування, керівники закладів, установ організують безперешкодний доступ зазначених осіб до таких приміщень.

Стаття 62-1. Виборців з обмеженими можливостями

розробити або придбати персональні пристрої для вільного волевиявлення за рахунок Державного бюджету.

Розділ XI. ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ, ДІЙ ЧИ БЕЗДІЯЛЬНОСТІ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ

Стаття 63. Загальні засади оскарження рішень, дій чи бездіяльності, що стосуються виборчого процесу

1. Рішення, дії чи бездіяльність, що стосуються виборчого процесу, можуть бути оскаржені до суду або до виборчої комісії.

2. Оскарження рішень, дій чи бездіяльності, що стосуються виборчого процесу, до суду, а також розгляд та вирішення справ судом здійснюються в порядку, визначеному [Кодексом адміністративного судочинства України](#).

3. Оскарження рішень, дій чи бездіяльності, що стосуються виборчого процесу, до відповідної виборчої комісії, а також розгляд скарг та прийняття рішення виборчою комісією здійснюються в порядку, визначеному цим Кодексом.

4. Суд, до якого подана позовна заява, невідкладно повідомляє відповідну виборчу комісію та комісію вищого рівня (щодо списків виборців - також орган ведення Державного реєстру виборців) про надходження позову, відкриття провадження чи відмову у відкритті провадження у справі, а також про ухвалене судом рішення.

5. Якщо за адміністративним позовом судом відкрито провадження і тим самим суб'єктом з того ж питання і з тих же підстав подано скаргу до виборчої комісії, виборча комісія після отримання повідомлення суду про відкриття провадження припиняє розгляд скарги.

6. Суди, виборчі комісії, органи Державного реєстру виборців, правоохоронні органи організують свою роботу під час виборчого процесу, в тому числі у вихідні дні та в день голосування, таким чином, щоб забезпечити прийом та розгляд скарг (позовних заяв) і звернень виборчих комісій у строки та спосіб, встановлені цим Кодексом.

7. Питання розгляду скарг виборчими комісіями, не врегульовані цим Кодексом, визначаються Центральною виборчою комісією.

Стаття 64. Оскарження в судовому порядку

1. Суб'єкт виборчого процесу може оскаржити рішення, дії чи бездіяльність, що стосуються виборчого процесу, до суду в порядку, встановленому [Кодексом адміністративного судочинства України](#).

2. Виключно до суду шляхом подання позовної заяви оскаржуються:

1) рішення, дії, бездіяльність Центральної виборчої комісії, обласної ради виборчих комісій, окружної виборчої комісії або їхніх членів;

2) дії чи бездіяльність кандидата;

3) рішення чи дії партії (організації партії), громадського об'єднання, їх посадових осіб чи повноважних представників, що стосуються виборчого процесу, крім тих рішень чи дій, які відповідно до закону, статуту (положення) належать до їхньої внутрішньої діяльності або виключної компетенції;

4) дії чи бездіяльність довіреної особи кандидата, уповноваженої особи партії (організації партії);

5) дії чи бездіяльність офіційного спостерігача від кандидата, партії (організації партії) - суб'єкта відповідного виборчого процесу, громадської організації;

6) рішення, дії чи бездіяльність органів виконавчої влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, закладів та організацій, їх посадових та службових осіб;

7) рішення, дії чи бездіяльність засобів масової інформації, інформаційних агентств, їх власників, посадових і службових осіб, творчих працівників.

3. Рішення, дії чи бездіяльність виборчих комісій, їх членів, визначених [статтею 65](#) цього Кодексу, також можуть оскаржуватися до суду шляхом подання позовної заяви.

4. Суд, до якого подана позовна заява, невідкладно повідомляє відповідну виборчу комісію, комісію вищого рівня, Центральну виборчу комісію, про надходження такої заяви, відкриття провадження чи відмову у відкритті провадження у справі, а також про ухвалене судом рішення.

5. Якщо судом відкрито провадження за адміністративним позовом із того самого питання та з тих самих підстав, що подано скаргу до виборчої комісії, виборча комісія не пізніше наступного дня після отримання повідомлення суду про відкриття провадження повертає таку скаргу суб'єкту звернення без розгляду листом за підписом особи, вказаної у [частині другій](#) статті 68 цього Кодексу, із зазначенням підстав її повернення.

6. У разі скасування судом рішення виборчої комісії, у тому числі з питання визнання голосування на виборчій ділянці недійсним, встановлення підсумків голосування та результатів виборів, рішення з цього питання приймає виборча комісія, рішення якої було скасовано, або відповідна виборча комісія вищого рівня на підставі рішення суду. При цьому, якщо рішення не було скасовано з формальних підстав, виборча комісія не може прийняти рішення, яке по суті повторює скасоване рішення.

Стаття 65. Предмет та суб'єкт оскарження до виборчої комісії. Суб'єкт розгляду скарг

1. Суб'єктом звернення до виборчої комісії зі скаргою, що стосується виборчого процесу, може бути:

1) кандидат, зареєстрований для участі у відповідних виборах. Від імені кандидата суб'єктом звернення зі скаргою може бути також довірена особа кандидата, представник кандидата у Центральній виборчій комісії, **окружній** виборчій комісії;

2) партія (організація партії) - суб'єкт відповідного виборчого процесу в особі її керівника, уповноваженого представника, уповноваженої особи партії (організації партії) чи іншої особи, уповноваженої рішенням центрального керівного органу партії (керівного органу організації партії);

3) офіційний спостерігач від кандидата, партії (організації партії) - суб'єкта відповідного виборчого процесу, громадської організації;

4) виборець, виборчі права або охоронювані законом інтереси якого щодо участі у виборчому процесі порушено рішенням, дією чи бездіяльністю суб'єкта оскарження.

2. Виборець може оскаржити до відповідної виборчої комісії рішення, дії чи бездіяльність суб'єктів оскарження, якщо такі рішення, дії чи бездіяльність порушують особисто його виборчі права або охоронювані законом інтереси щодо участі у виборчому процесі, у тому числі на участь у роботі виборчої комісії, на здійснення спостереження, на присутність на засіданні виборчої комісії у визначених цим Кодексом випадках, під час проведення голосування відповідно до цього Кодексу, незабезпечення встановлених цим Кодексом умов для голосування виборців з порушенням здоров'я (у зв'язку з інвалідністю, тимчасовим розладом здоров'я, віком).

Кандидат, зареєстрований для участі у відповідних виборах та від його імені довірена особа можуть оскаржити до відповідної виборчої комісії рішення, дії чи бездіяльність суб'єктів оскарження, якщо такі рішення, дії чи бездіяльність стосуються відповідного регіону, округу, де цей кандидат зареєстрований для участі у виборах.

3. До Центральної виборчої комісії може бути подана скарга на бездіяльність **окружної** виборчої комісії;

4. До **обласної ради** виборчих комісій, яка встановлює результати відповідних місцевих виборів, може бути подана скарга на:

1) рішення, дії чи бездіяльність **окружної** виборчої комісії, яка встановлює підсумки голосування з відповідних місцевих виборів;

2) рішення, дії чи бездіяльність дільничної виборчої комісії, яка забезпечує організацію і проведення відповідних місцевих виборів (у разі якщо підсумки голосування з відповідних місцевих виборів не встановлюються).

До **обласної ради** виборчих комісій, яка фіксує підсумки голосування з відповідних місцевих виборів, може бути подана скарга на рішення, дії чи бездіяльність **окружної** виборчої комісії, яка забезпечує організацію і проведення відповідних місцевих виборів.

До **обласної ради** виборчих комісій, яка утворила відповідну **окружну** виборчу комісію, може бути подана скарга на дії чи бездіяльність члена такої **окружної** виборчої комісії.

5. До **окружної** виборчої комісії, може бути подана скарга на рішення, дії чи бездіяльність дільничної виборчої комісії виборчої дільниці, яка входить до відповідного територіального виборчого округу, дії чи бездіяльність члена такої **окружної** виборчої комісії.

Стаття 66. Строки подання скарги до виборчої комісії

1. Скарга до виборчої комісії може бути подана суб'єктом звернення зі скаргою протягом двох днів після прийняття рішення, вчинення дії чи бездіяльності суб'єктом оскарження, за винятком випадків, зазначених у частинах другій і третьій цієї статті.

2. Скарга щодо порушення, яке мало місце до дня голосування, може бути подана у строк, встановлений частиною першою цієї статті, але не пізніше 22 години дня, що передує дню голосування.

4. Обчислення строку оскарження починається з наступного дня після дня прийняття рішення, вчинення дії чи бездіяльності, які оскаржуються.

5. Днем вчинення бездіяльності вважається останній день строку, в який мала бути, але не була вчинена дія, передбачена законом.

6. Строк подання скарги продовженню або поновленню не підлягає, крім випадку повторного подання скарги після усунення її недоліків не пізніше наступного дня після дня її повернення суб'єктом розгляду скарги без розгляду відповідно до частини першої статті 68 цього Кодексу.

7. Днем подання скарги вважається день фактичного отримання скарги виборчою комісією.

8. Зміна або уточнення вимог суб'єкта звернення зі скаргою після її подання до виборчої комісії, викликані виявленням обставин, не відомих раніше суб'єкту звернення зі скаргою, не вважається новою скаргою.

Суб'єкт звернення зі скаргою повинен довести, що обставини, які зумовили зміну або уточнення його вимог, не були відомі йому на момент звернення зі скаргою.

Суб'єкт звернення зі скаргою має право в межах строку подання скарги до виборчої комісії змінити вимоги скарги (змінити предмет оскарження без зміни підстав, збільшити або зменшити розмір вимог) шляхом подання письмової заяви.

Уточнення вимог суб'єкта звернення зі скаргою (поправки, доповнення, внесені з метою надання більшої точності вимогам скарги без зміни їх по суті) здійснюється шляхом подання письмової заяви не пізніше як за дві години до початку засідання виборчої комісії, на якому така скарга розглядатиметься.

Заяви про зміну або уточнення вимог скарги, подані після закінчення зазначених строків, а також стосовно яких скаржник не довів, що обставини, які зумовили зміну або уточнення його вимог, не були відомі йому на момент звернення зі скаргою, відхиляються, про що зазначається у рішенні виборчої комісії.

Стаття 67. Вимоги до змісту і форми скарги

1. Скарга до виборчої комісії подається у письмовій формі і повинна містити:

1) назву виборчої комісії, до якої вона подається;

2) прізвище, ім'я, по батькові (найменування) суб'єкта звернення зі скаргою, його місце проживання чи офіційну контактну адресу (юридичну або поштову адресу), а також номер засобу зв'язку, адресу електронної пошти, якщо такі є;

3) прізвище, ім'я, по батькові (найменування) суб'єкта оскарження, його місце проживання чи офіційну контактну адресу (юридичну або поштову адресу), а також номер засобу зв'язку, адресу електронної пошти, якщо такі відомі суб'єкту звернення;

4) суть порушеного питання;

5) виклад обставин і зазначення доказів, якими суб'єкт звернення зі скаргою обґрунтовує свої вимоги;

6) чітко сформульовані вимоги із зазначенням суті рішення, ухвалення якого вимагається від суб'єкта розгляду скарги;

7) перелік документів і матеріалів, що додаються;

8) підпис суб'єкта звернення зі скаргою чи особи, яка уповноважена представляти відповідного суб'єкта, із зазначенням дати підписання.

2. У скарзі можуть бути зазначені заінтересовані особи, яких суб'єкт звернення зі скаргою вважає за потрібне залучити до розгляду скарги.

3. У скарзі зазначається статус суб'єкта звернення зі скаргою у виборчому процесі.

4. Якщо скарга від імені кандидата подається представником кандидата у Центральній виборчій комісії, територіальній виборчій комісії, довіреною особою кандидата, то у скарзі зазначаються також прізвище, ім'я та по батькові, місце проживання чи офіційна контактна адреса (юридична або поштова адреса), а також номер засобу зв'язку, адреса електронної пошти, якщо такі є, кандидата, в інтересах якого вона подається. При цьому в разі подання скарги представником кандидата у Центральній виборчій комісії, окружній виборчій комісії, довіреною особою кандидата до виборчої комісії особисто відповідна особа пред'являє посвідчення, видане виборчою комісією в порядку, встановленому цим Кодексом. В інших випадках до скарги додається засвідчена відповідно до законодавства копія відповідного посвідчення.

5. Скарга, що подається від імені партії (організації партії) - суб'єкта виборчого процесу, підписується її керівником із засвідченням підпису печаткою партії (організації партії або відповідної організації партії вищого рівня) або іншою уповноваженою на те особою. При цьому в разі подання скарги уповноваженим представником, уповноваженою особою партії (організації партії) чи іншою особою, уповноваженою рішенням центрального керівного органу партії (керівного органу організації партії) особисто відповідна особа пред'являє посвідчення, видане виборчою комісією в порядку, встановленому цим Кодексом, чи інший документ, що підтверджує повноваження такої особи. В інших випадках до скарги додається засвідчена відповідно до законодавства копія відповідного посвідчення чи документа.

Керівник партії (місцевої організації партії) діє як представник відповідної партії (місцевої організації партії) без додаткового уповноваження.

6. Якщо скарга подається офіційним спостерігачем особисто, він пред'являє посвідчення, видане виборчою комісією в порядку, встановленому цим Кодексом. В інших випадках до скарги додається засвідчена відповідно до законодавства копія відповідного посвідчення.

7. До скарги додаються її копії, докази, зазначені у скарзі, та копії усіх документів, що приєднуються до скарги, у кількості, що дорівнює кількості суб'єктів оскарження та заінтересованих осіб, зазначених у скарзі. Письмові докази подаються в оригіналі або в засвідченій у встановленому порядку копії.

8. Суб'єкт звернення може у скарзі заявляти вимоги про:

1) визнання рішення суб'єкта оскарження таким, що не відповідає вимогам законодавства (є протиправними), порушує виборчі права громадян, права та законні інтереси суб'єкта виборчого процесу та його скасування;

2) визнання дій суб'єкта оскарження такими, що не відповідають вимогам законодавства (є протиправними), порушують виборчі права громадян, права та законні інтереси суб'єкта виборчого процесу та зобов'язання утриматися від вчинення певних дій;

3) визнання бездіяльності суб'єкта оскарження такою, що не відповідає вимогам законодавства (є протиправною), порушує виборчі права громадян, права та законні інтереси суб'єкта виборчого процесу та зобов'язання вчинити певні дії;

4) поновлення в інший спосіб, що не суперечить Кодексу, порушених виборчих прав громадян, прав та законних інтересів суб'єкта виборчого процесу.

9. У разі надходження скарги (сканованої копії скарги) засобами електронної пошти (в електронній формі), крім тієї, яка засвідчена кваліфікованим електронним підписом, вона опрацьовується виборчою комісією в установленому цим Кодексом порядку після надходження цієї скарги у письмовій формі на паперових носіях. Днем подання такої скарги вважається день отримання скарги виборчою комісією у письмовій формі на паперових носіях.

10. Центральна виборча комісія може впроваджувати електронні сервіси для подання скарг до виборчих комісій.

Стаття 68. Повернення скарги без розгляду

1. Скарга, оформлена без дотримання вимог [статті 67](#) цього Кодексу, повертається суб'єкту звернення зі скаргою без розгляду не пізніше як на наступний день після дня надходження скарги, а скарга, подана напередодні дня голосування, в день голосування чи наступного дня, - невідкладно.

2. Право повернути скаргу без розгляду мають:

1) щодо скарг, поданих до Центральної виборчої комісії, - Голова, заступник Голови Центральної виборчої комісії або інший член Центральної виборчої комісії за дорученням Голови Центральної виборчої комісії;

2) щодо скарг, поданих до іншої виборчої комісії, - голова або заступник голови цієї виборчої комісії.

3. Повернення скарги здійснюється листом за підписом особи, зазначеної у частині другій цієї статті, в якому зазначається вичерпний перелік недоліків, які перешкоджають розгляду скарги, і вказується на можливість повторного звернення зі скаргою, оформленою відповідно до вимог статті 67 цього Кодексу, у передбачені цим Кодексом строки.

4. При повторному поданні скарги з не виправленими недоліками або з допущенням нових недоліків виборча комісія приймає рішення про залишення її без розгляду по суті.

Стаття 69. Строки розгляду скарг

1. Скарга, оформлена з дотриманням вимог статті 67 цього Кодексу, розглядається відповідною виборчою комісією на її засіданні не пізніше як на третій день з дня отримання скарги, за винятком випадків, передбачених частинами другою - четвертою цієї статті.

2. Скарга щодо порушень, які мали місце до дня голосування, розглядається виборчою комісією у строк, передбачений частиною першою цієї статті, але не пізніше 24 години дня, що передує дню голосування.

3. Скарга щодо порушення, яке мало місце у день голосування, під час підрахунку голосів виборців на виборчій дільниці та/або під час транспортування виборчих документів, розглядається відповідною виборчою комісією у дводенний строк з дня її отримання.

4. Скарга, що стосується відповідних виборів, однак надійшла до виборчої комісії поза межами виборчого процесу таких виборів, розглядається виборчою комісією протягом тридцяти днів з дня отримання скарги.

Стаття 70. Процедура розгляду скарги виборчою комісією

1. Скарга, оформлена з додержанням вимог цього Кодексу, розглядається відповідною виборчою комісією на її засіданні.

2. На засідання виборчої комісії з розгляду скарги обов'язково запрошується суб'єкт звернення зі скаргою, суб'єкт оскарження, заінтересовані особи, зазначені у скарзі.

3. Про місце, день і час проведення засідання комісії, на якому передбачається розгляд скарги, виборча комісія повідомляє осіб, вказаних у частині другій цієї статті, рекомендованою телеграмою, факсимільним повідомленням, засобами електронної пошти, по телефону (телефонограмою, SMS-повідомленням). Докази повідомлення зазначених осіб додаються до протоколу засідання виборчої комісії, на якому відбувався розгляд скарги.

4. Неприбуття на засідання виборчої комісії осіб, які були належним чином повідомлені про нього, не перешкоджає розгляду скарги.

5. Копії скарги та доданих до неї документів надаються суб'єкту оскарження та заінтересованим особам заздалегідь, а у разі неможливості - не пізніше початку розгляду скарги.

Суб'єкт оскарження має право подати письмові пояснення по суті скарги, які беруться до розгляду виборчою комісією.

Стаття 71. Докази

1. Доказами, на підставі яких виборча комісія під час розгляду скарги встановлює наявність чи відсутність обставин, що обґрунтовують вимоги і заперечення суб'єкта звернення зі скаргою, суб'єкта оскарження чи заінтересованих осіб, та інших обставин, що мають значення для правильного розгляду скарги, можуть бути:

1) письмові документи і матеріали (у тому числі електронні), які містять відомості про обставини, що мають значення для правильного розгляду скарги;

2) письмові пояснення суб'єктів виборчого процесу, посадових і службових осіб органів виконавчої влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, підприємств, закладів, установ і організацій, відповідних правоохоронних органів, отримані на вимогу суб'єкта розгляду скарги, у тому числі і членів виборчої комісії на виконання повноважень виборчої комісії;

3) речові докази;

4) висновки експертів, надані письмово на запит виборчої комісії - суб'єкта розгляду скарги, суб'єкта звернення зі скаргою або суб'єкта оскарження;

5) аудіо-, відеоматеріали.

2. Докази виборчій комісії надають суб'єкт звернення зі скаргою, суб'єкт оскарження, заінтересовані особи. Виборча комісія - суб'єкт розгляду скарги може звернутися із запитом (витребувати) додаткові докази за власною ініціативою або на прохання суб'єкта звернення зі скаргою, суб'єкта оскарження, заінтересованих осіб.

3. Якщо суб'єкт звернення зі скаргою, суб'єкт оскарження чи заінтересована особа не надасть докази для підтвердження обставин, на які він посилається, виборча комісія вирішує справу на основі наявних доказів.

4. Виборча комісія бере до розгляду лише ті докази, які мають значення для розгляду скарги. Про відхилення доказів, які не мають значення для розгляду скарги або не мають доказової сили, зазначається у рішенні виборчої комісії - суб'єкта розгляду скарги.

5. Обставини (факти), для доведення яких законом встановлені певні засоби доказування, не можуть доводитися іншими засобами доказування.

6. Письмові докази надаються в оригіналі або в засвідченій у встановленому порядку копії. Якщо надано копію письмового доказу, виборча комісія має право вимагати надання оригіналу або самостійно витребує оригінал письмового доказу. Після розгляду скарги виборча комісія на вимогу власника документа повертає оригінал документа, а в справі скарги залишається засвідчена комісією його копія.

7. Виборча комісія оцінює належність, достовірність кожного доказу, а також достатність і взаємний зв'язок доказів у їх сукупності, керуючись законом. Ніякі докази не мають наперед

встановленої сили, за винятком обставин, фактів, встановлених судовим рішенням, що набрало законної сили.

Стаття 72. Рішення виборчої комісії за результатом розгляду скарги

1. Рішення суб'єкта розгляду скарги повинно бути законним і обґрунтованим.

2. Перед розглядом скарги по суті виборча комісія вивчає скаргу для встановлення:

1) чи подано скаргу належним суб'єктом звернення зі скаргою, визначеним цим Кодексом;

2) чи віднесено цим Кодексом розгляд скарги до повноважень виборчої комісії (належний суб'єкт розгляду скарги);

3) чи дотримано суб'єктом звернення зі скаргою строки оскарження, встановлені цим Кодексом.

3. Виборча комісія приймає рішення про залишення скарги без розгляду по суті, якщо вона подана неналежним суб'єктом звернення зі скаргою чи до неналежного суб'єкта розгляду скарги або з порушенням строків оскарження, встановлених цим Кодексом.

4. Центральна виборча комісія, приймаючи рішення про залишення скарги без розгляду по суті, може з власної ініціативи взяти до розгляду факти, викладені у скарзі.

5. У разі якщо скаргу подано належним суб'єктом звернення зі скаргою до належного суб'єкта розгляду такої скарги в установлені цим Кодексом строки, виборча комісія переходить до розгляду скарги по суті.

6. Під час розгляду по суті скарги щодо рішення суб'єкта оскарження виборча комісія вирішує:

1) чи мало місце прийняття оскаржуваного рішення суб'єктом оскарження;

2) чи було оскаржуване рішення прийнято суб'єктом оскарження на законних підставах;

3) чи було оскаржуване рішення прийнято в межах повноважень та відповідно до визначеної законом процедури;

4) чи підтверджуються викладені у скарзі вимоги наданими доказами;

5) які правові норми належить застосувати до цих правовідносин;

6) чи належить задовольнити кожен з вимог суб'єкта звернення зі скаргою, чи відмовити в їх задоволенні;

7) чи належить поновити порушені права чи законні інтереси суб'єкта звернення зі скаргою в інший спосіб;

8) які рішення слід зобов'язати прийняти чи які дії, що впливають із факту скасування рішення, вчинити.

7. Під час розгляду по суті скарги щодо дії (бездіяльності) суб'єкта оскарження виборча комісія вирішує:

1) чи мала місце оскаржувана дія (бездіяльність) суб'єкта оскарження;

2) чи оскаржувана дія (бездіяльність) здійснювалася (вчинялася) суб'єктом оскарження на законних підставах;

3) чи підтверджуються викладені у скарзі вимоги наданими доказами;

4) які правові норми належить застосувати до цих правовідносин;

5) чи належить задовольнити кожну з вимог суб'єкта звернення зі скаргою, чи відмовити в їх задоволенні;

6) чи належить поновити порушені права чи законні інтереси суб'єкта звернення зі скаргою в інший спосіб;

7) які рішення слід зобов'язати прийняти чи які дії, що впливають із факту визнання оскаржених дій чи бездіяльності протиправними, вчинити.

8. При розгляді скарги по суті виборча комісія може задовольнити скаргу повністю або частково чи відмовити в її задоволенні.

9. Виборча комісія, встановивши, що рішення, дії чи бездіяльність не відповідають законодавству про вибори, задовольняє скаргу. При задоволенні скарги виборча комісія може задовольнити усі або частину вимог суб'єкта звернення зі скаргою.

10. У разі задоволення скарги виборча комісія може прийняти рішення, яким:

1) визнати рішення суб'єкта оскарження чи окремих його положень, дії чи бездіяльність такими, що не відповідають вимогам законодавства (є протиправними), порушують виборчі права громадян, права та законні інтереси суб'єкта виборчого процесу;

2) скасувати оскаржене рішення;

3) зобов'язати суб'єкта оскарження здійснити дії, передбачені законодавством, що регулює організацію та порядок проведення виборів;

4) зобов'язати суб'єкта оскарження утриматися від вчинення певних дій;

5) поновити в інший спосіб порушені виборчі права громадян, права та законні інтереси суб'єкта виборчого процесу;

6) зобов'язати суб'єкта оскарження здійснити передбачені законодавством, що регулює організацію та порядок проведення виборів, дії, які впливають із факту скасування рішення, визнання оскаржених дій або бездіяльності протиправними.

11. Виборча комісія вищого рівня за результатом розгляду скарги, на підставі рішення суду або з власної ініціативи може скасувати рішення виборчої комісії нижчого рівня та прийняти рішення по суті питання.

12. Якщо виборча комісія при розгляді скарги визнає необхідним проведення перевірки зазначених у скарзі обставин правоохоронними органами, відповідні правоохоронні органи за

зверненням виборчої комісії перевіряють ці обставини та вживають відповідних заходів для припинення порушення законодавства у триденний строк з дня отримання звернення виборчої комісії, а якщо таке звернення отримано ними менше ніж за три дні до дня голосування (повторного голосування), у день голосування чи в наступний за ним день - невідкладно. Про наслідки перевірки та вжиті заходи відповідні органи повідомляють виборчу комісію, яка до них звернулася.

13. Виборча комісія відмовляє в задоволенні скарги, якщо встановить, що:

1) оскаржуване рішення, дія чи бездіяльність суб'єкта оскарження вчинені відповідно до закону, в межах повноважень, передбачених законом, і не порушують виборчі права виборців, права і законні інтереси інших суб'єктів виборчого процесу;

2) суб'єктом звернення зі скаргою не надано підтвердження порушення суб'єктом оскарження законодавства про вибори, а наявних у матеріалах скарги доказів недостатньо для встановлення цього факту виборчою комісією;

3) виборцем не доведено порушення особисто його виборчих прав або охоронюваних законом інтересів щодо участі у виборчому процесі рішенням, дією чи бездіяльністю суб'єкта оскарження;

4) на момент розгляду скарги виборчою комісією, членом виборчої комісії - суб'єктом оскарження вчинено необхідні дії, скасовано рішення, що є предметом оскарження, або іншим способом поновлено права суб'єкта звернення зі скаргою відповідно до вимог цього Кодексу (відсутність предмета оскарження).

14. Копія рішення виборчої комісії за результатом розгляду скарги видається чи надсилається суб'єкту звернення зі скаргою, суб'єкту оскарження, заінтересованим особам, іншому суб'єкту, про якого йдеться у рішенні, не пізніше наступного дня після прийняття рішення, а в разі прийняття рішення напередодні, в день виборів або на наступний день - невідкладно.

Розділ XII. ЗБЕРІГАННЯ ВИБОРЧОЇ ТА ІНШОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ І МАТЕРІАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ

Стаття 73. Зберігання виборчої та іншої документації і матеріальних цінностей

1. Центральна виборча комісія, окружні виборчі комісії після офіційного оголошення (офіційного оприлюднення) результатів виборів передають виборчу та іншу документацію до відповідних центральної або місцевих архівних установ.

2. Перелік виборчої та іншої документації, що підлягає зберіганню в державних та місцевих архівних установах, і порядок її передачі до цих установ визначаються Центральною виборчою комісією за погодженням із центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері архівної справи.

3. Виборча документація, що не підлягає внесенню до Національного архівного фонду, передається виборчими комісіями до місцевих архівних установ, створених органами влади Автономної Республіки Крим, місцевими органами виконавчої влади чи органами місцевого самоврядування відповідно до [Закону України](#) "Про Національний архівний фонд та архівні установи".

5. Державні, місцеві архівні установи забезпечують доступ до виборчої документації виборів у порядку, встановленому законодавством.